Judikatūras krājums

ĢENERĀLADVOKĀTA DŽERARDA HOGANA [*GERARD HOGAN*]
SECINĀJUMI,
sniegti 2021. gada 9. septembrī [1]

Lieta C-497/20

Randstad Italia SpA
pret
Umana SpA,
Azienda USL Valle d'Aosta,
IN. VA SpA,
Synergie Italia agenzia per il lavoro SpA

(*Corte suprema di cassazione* (Augstākā kasācijas tiesa, Itālija) lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu)

Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu – Publiskais iepirkums – Direktīva 89/665/EEK – 1. pants – Tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību – Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 47. pants – Dalībvalstu pienākums noteikt pārskatīšanas procedūru – Piekļuve pārskatīšanas procedūrām – Prasība atcelt lēmumu par publiskā iepirkuma līguma slēgšanas tiesību piešķiršanu – Izraudzītā pretendenta iesniegtā pretprasība – Konstitucionālās tiesas judikatūra, kas ierobežo gadījumus, kad var iesniegt kasācijas sūdzību – LESD 267. pants

I. Ievads

1. Šis lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu izvirza svarīgus un dažos aspektos jaunus apspriežamus tematus, kas saistīti ar jautājumu, vai dalībvalstij ir pienākums nodrošināt turpmākas pārsūdzības tiesības, ja apelācijas tiesa pati ir nepareizi interpretējusi vai piemērojusi ES tiesību aktus. Tas arī rada jautājumu par to, kādi citi tiesiskās aizsardzības līdzekļi (ja tādi pastāv) ir pieejami cietušajai pusei gadījumā, ja nav šādu pārsūdzības tiesību.

2. Šis lūgums konkrētāk attiecas uz LES 4. panta 3. punkta un 19. panta 1. punkta, kā arī LESD 2. panta 1. un 2. punkta un 267. panta interpretāciju, ņemot vērā Eiropas Savienības Pamattiesību hartas (turpmāk tekstā – "Harta") 47. pantu. Tas izvirza arī jautājumus par Padomes Direktīvas 89/665/EEK (1989. gada 21. decembris) par to normatīvo un administratīvo aktu koordinēšanu, kuri attiecas uz izskatīšanas [pārskatīšanas] procedūru piemērošanu, piešķirot piegādes un uzņēmuma līgumus valsts vajadzībām [piegādes un būvdarbu publiskā iepirkuma

[1] Oriģinālvaloda – angļu.

jomā][2], kurā grozījumi izdarīti cita starpā ar Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 2007/66/EK (2007. gada 11. decembris)[3], 1. panta 1. un 3. punkta un 2. panta 1. punkta pareizu interpretāciju.

3. Šis pieteikums tika iesniegts saistībā ar tiesvedību starp *Randstad Italia SpA* (turpmāk tekstā – "*Randstad*") un *Umana SpA, Azienda USL (Unità Sanitaria Locale) Valle d'Aosta* (Aostas ielejas vietējā veselības aprūpes iestāde, Itālija; turpmāk tekstā – "*USL*"), *IN. VA SpA* un *Synergie Italia agenzia per il lavoro SpA* (turpmāk tekstā – "*Synergie*"). Šī tiesvedība attiecas, no vienas puses, uz *Randstad* izslēgšanu no publiskā iepirkuma līguma slēgšanas tiesību piešķiršanas procedūras un, no otras puses, uz šīs procedūras likumību.

4. Tādējādi Tiesa pēc Itālijas tiesas lūguma vēlreiz tiek aicināta lemt par Direktīvas 89/665 1. pantā noteiktā dalībvalstu pienākuma nodrošināt efektīvu publisku līgumu izskatīšanu apjomu, ja izraudzītais pretendents iesniedz pretprasību pret izslēgto pretendentu saistībā ar prasību atcelt lēmumu par publiskā iepirkuma līguma slēgšanas tiesību piešķiršanu.

5. Tomēr šim lūgumam ir īpašs un jutīgs konteksts, jo, no vienas puses, šķiet, ka *Consiglio di Stato* (Valsts padome, Itālija) – vismaz laikā, kad tai bija jālemj par attiecīgo strīdu, – bija zināmas grūtības piemērot Tiesas judikatūru šajā jautājumā un, no otras puses, *Corte suprema di cassazione* (Augstākā kasācijas tiesa, Itālija) šaubās par savas jurisdikcijas apjomu attiecībā uz *Consiglio di Stato* (Valsts padome) spriedumu pārsūdzēšanu, kā nesen norādīja *Corte costituzionale* (Konstitucionālā tiesa, Itālija). Ar šo lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu Tiesa netieši tiek aicināta izšķirt konfliktu starp trim Itālijas augstākajām tiesām.

II. Atbilstošās tiesību normas

A. Savienības tiesības

6. Direktīvas 2007/66 17., 34. un 36. apsvērumā ir paredzēts:

"(17) Pārskatīšanas procedūrai vajadzētu būt pieejamai vismaz ikvienai personai, kura ir vai ir bijusi ieinteresēta iegūt konkrēta līguma slēgšanas tiesības un kurai ar varbūtējo pārkāpumu ir vai var tikt nodarīts kaitējums.

[..]

(34) [..] Saskaņā ar [LES 5. pantā] noteikto proporcionalitātes principu šajā direktīvā paredz vienīgi tos pasākumus, kas vajadzīgi minētā mērķa sasniegšanai, vienlaikus ievērojot dalībvalstu procedurālās autonomijas principu.

[..]

(36) Šī direktīva respektē pamattiesības un ievēro principus, kas jo īpaši ir atzīti Eiropas Savienības Pamattiesību hartā. Jo īpaši šī direktīva tiecas nodrošināt, ka tiek pilnībā ievērotas tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību un taisnīgu tiesu saskaņā ar hartas 47. panta pirmo un otro daļu."

[2] OV 1989, L 395, 33. lpp.

[3] OV 2007, L 335, 31. lpp.

7. Direktīvas 89/665 1. pantā "Darbības joma un pārskatīšanas procedūru pieejamība" ir paredzēts:

"1. Šo direktīvu piemēro līgumiem, kas minēti Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvā 2014/24/ES [(2014. gada 26. februāris) par publisko iepirkumu un ar ko atceļ Direktīvu 2004/18/EK (OV 2014, L 94, 65. lpp.)], izņemot gadījumus, kad šādi līgumi ir izslēgti no minētās direktīvas piemērošanas jomas saskaņā ar minētās direktīvas 7., 8., 9., 10., 11., 12., 15., 16., 17. un 37. pantu.

[..]

Dalībvalstis veic vajadzīgos pasākumus, lai nodrošinātu, ka attiecībā uz līgumiem, uz ko attiecas [Eiropas Parlamenta un Padomes 2014. gada 26. februāra] Direktīva [2014/24] vai Direktīva 2014/23/ES [par koncesijas līgumu slēgšanas tiesību piešķiršanu (OV 2014, L 94, 1. lpp.)], līgumslēdzēju iestāžu lēmumus var efektīvi un jo īpaši iespējami ātri pārskatīt saskaņā ar šīs direktīvas 2.–2.f pantā izklāstītajiem nosacījumiem, pamatojoties uz to, ka ar šādiem lēmumiem ir pārkāpti Savienības tiesību akti publiskā iepirkuma jomā vai attiecīgās valsts noteikumi, ar kuriem transponē minētos tiesību aktus.

[..]

3. Dalībvalstis nodrošina to, ka saskaņā ar sīki izstrādātiem noteikumiem, ko dalībvalstis var pieņemt, pārskatīšanas procedūras ir pieejamas vismaz ikvienai personai, kura ir vai ir bijusi ieinteresēta iegūt konkrēta līguma slēgšanas tiesības un kurai ar varbūtējo pārkāpumu ir vai var tikt nodarīts kaitējums."

8. Direktīvas 89/665 2. panta nosaukums ir "Prasības attiecībā uz pārskatīšanas procedūrām". Saskaņā ar šā panta pirmajiem diviem punktiem:

"1. Dalībvalstis nodrošina to, ka pasākumos attiecībā uz 1. pantā paredzētajām pārskatīšanas procedūrām ir noteikts pilnvarojums:

a) tiklīdz rodas izdevība un panākot vienošanos veikt pagaidu pasākumus, lai izlabotu varbūtējo pārkāpumu vai novērstu turpmāku kaitējumu attiecīgajām interesēm, tostarp pasākumus, lai apturētu valsts līguma slēgšanas tiesību piešķiršanas procedūru vai nodrošinātu tās apturēšanu, vai apturētu jebkura līgumslēdzējas iestādes pieņemtā lēmuma īstenošanu;

b) vai nu atcelt nelikumīgi pieņemtus lēmumus, vai nodrošināt to atcelšanu, tostarp atcelt diskriminējošas tehniskās, ekonomiskās vai finanšu prasības uzaicinājumā uz konkursu, līguma dokumentos vai jebkurā citā dokumentā, kas attiecas uz līguma slēgšanas tiesību piešķiršanas procedūru;

c) atlīdzināt zaudējumus personām, kam ar pārkāpumu nodarīts kaitējums.

2. Šā panta 1. punktā un 2.d un 2.e pantā paredzētās pilnvaras var piešķirt atsevišķām struktūrām, kas ir atbildīgas par pārskatīšanas procedūras dažādiem aspektiem."

B. Itālijas tiesības

9. Itālijas konstitūcijas 111. panta astotajā daļā ir noteikts:

"Kasācijas sūdzības par *Consiglio di Stato* (Valsts padome) un *Corte dei Conti* (Revīzijas palāta) nolēmumiem tiek pieļautas tikai ar jurisdikciju saistītu apsvērumu dēļ."

10. Saskaņā ar *Codice di procedura civile* (Civilprocesa kodekss) 360. panta pirmās daļas 1. punktu:

"Par apelācijas vai vienā vienīgajā instancē pasludinātiem spriedumiem var iesniegt kasācijas sūdzību:

1) jurisdikcijas apsvērumu dēļ [..]."

11. Minētā kodeksa 362. panta pirmās daļas 2. punktā ir noteikts:

"1. Par apelācijas vai vienā vienīgajā instancē pasludinātiem speciālas tiesas spriedumiem var iesniegt [..] kasācijas sūdzību tādu iemeslu dēļ, kas ir saistīti ar šīs pašas tiesas jurisdikciju. [..]

2. Kasācijas sūdzību jebkurā laikā var iesniegt par:

1) pozitīviem vai negatīviem jurisdikcijas strīdiem starp īpašiem tiesnešiem vai starp īpašiem un parastiem tiesnešiem;

2) negatīviem piešķiršanas strīdiem starp valsts pārvaldi un parasto tiesnesi."

12. Saskaņā ar *Codice del processo amministrativo* (Administratīvā procesa kodekss) 91. pantu:

"[Administratīvo tiesu] spriedumu pārsūdzības līdzekļi ir apelācijas sūdzība, lūgums pārskatīt nolēmumu, trešās personas protests un kasācijas sūdzība tikai ar jurisdikciju saistītu apsvērumu dēļ."

13. Saskaņā ar minētā kodeksa 110. pantu:

"Kasācijas sūdzība par *Consiglio di Stato* (Valsts padome) spriedumu tiek pieļauta tikai jurisdikcijas apsvērumu dēļ."

III. Pamatlietas faktiskie apstākļi

14. *USL* sāka publiskā iepirkuma procedūru 12 000 000 EUR vērtībā, lai, pamatojoties uz saimnieciski visizdevīgāko piedāvājumu, piešķirtu līguma slēgšanas tiesības darba aģentūrai, kurai uzticēt pagaidu personāla nodrošināšanu. Līgumslēdzēja iestāde konkursa dokumentos paredzēja tehnisko piedāvājumu "minimālo slieksni" 48 punktu apmērā, izslēdzot pretendentus, kuri bija ieguvuši mazāku punktu skaitu.

15. Publiskā iepirkuma procedūrā piedalījās astoņi konkurējoši uzņēmumi, to vidū arī *Randstad*, pagaidu uzņēmumu apvienība, ko veidoja *Synergie* un *Umana* (turpmāk tekstā – "*TAU*"), un *Gi Group Spa*. Pēc tehnisko piedāvājumu izvērtēšanas iepirkuma komisija ekonomiskajam novērtējumam pielaida tikai *TAU* un *Gi Group*, izslēdzot *Randstad* sakarā ar sliekšņa nepārsniegšanu. Galu galā līguma slēgšanas tiesības 2018. gada 6. novembrī tika piešķirtas *TAU*.

16. *Randstad* cēla prasību *Tribunale amministrativo regionale della Valle d'Aosta* (Reģionālā administratīvā tiesa, Aostas ieleja, Itālija), apstrīdot tās izslēgšanu par sliekšņa nepārsniegšanu, un apstrīdēja līguma slēgšanas tiesību piešķiršanu *TAU*. Lai panāktu atkārtotu iekļaušanu iepirkuma procedūrā, *Randstad* iebilda, ka tai piešķirtie punkti esot nepamatoti, ka vērtēšanas kritēriji esot neprecīzi, ka neesot izdevies pamatot atzīmes, ka iepirkuma komisijas izveide un sastāvs esot nelikumīgi un ka uzaicinājumu iesniegt piedāvājumus nebija izdevies sadalīt daļās.

17. *USL* un *TAU* aizstāvējās pret šo prasību, iebilstot, ka *Randstad* prasības pamati ir nepieņemami: tie apgalvoja, ka *Randstad* nav tiesību tos izvirzīt kā katrā ziņā no iepirkuma procedūras izslēgtam tiesību subjektam.

18. *Tribunale amministrativo regionale della Valle d'Aosta* (Aostas ielejas Reģionālā administratīvā tiesa) 2019. gada 15. marta spriedumā noraidīja šo iebildi par pieņemamību, uzskatot, ka *Randstad* bija likumīgi piedalījusies iepirkuma procedūrā, jo atbilda prasībām, un ka tā esot no konkursa izslēgta tās piedāvājuma negatīva novērtējuma dēļ, un ka līdz ar to tai bija tiesības apstrīdēt iepirkuma procedūras iznākumu. Minētā tiesa izskatīja visus prasības pamatus un noraidīja tos pēc būtības.

19. *Randstad* par šo *Tribunale amministrativo regionale della Valle d'Aosta* (Aostas ielejas Reģionālā administratīvā tiesa) spriedumu iesniedza apelācijas sūdzību *Consiglio di Stato* (Valsts padome), atkārtoti izklāstot pirmajā instancē norādītos pamatus. *Synergie* un *Umana* iesniedza pretapelācijas sūdzību, iebilstot pret Reģionālās administratīvās tiesas spriedumu, jo tajā esot atzīti par pieņemamiem un izskatīti pēc būtības *Randstad* prasījumi, kamēr minētās sabiedrības uzskatīja, ka tos ir izvirzījis tiesību subjekts bez tiesībām tos izvirzīt, jo ir izslēgts no iepirkuma procedūras.

20. Spriedumā, kas publicēts 2019. gada 7. augustā, *Consiglio di Stato* (Valsts padome) noraidīja galveno apelācijas pamatu, ar kuru *Randstad* apstrīdēja nepietiekamu punktu piešķiršanu, un apmierināja pretapelācijas sūdzības. Konkrētāk, *Consiglio di Stato* (Valsts padome) daļēji grozīja pārsūdzēto spriedumu un atzina, ka *Randstad* nebija *locus standi*, jo tā tika izslēgta no iepirkuma procedūras. No tā izrietēja, ka reģionālajai administratīvajai tiesai nevajadzēja pārbaudīt citu pamatprasībā izvirzīto prasījumu būtību.

21. *Consiglio di Stato* (Valsts padome) ieskatā, tā kā *Randstad* jau bija izslēgta no iepirkuma procedūras, tai nebija tiesību celt prasību, jo tai bija tikai faktiska interese, kā jebkuram citam šīs nozares uzņēmējam, kas nebija piedalījies iepirkuma procedūrā. *Consiglio di Stato* (Valsts padome) balstījās uz savu iepriekšējo judikatūru, saskaņā ar kuru, ja pretendents ir izslēgts no iepirkuma procedūras, tam nav tiesību celt prasību, lai apstrīdētu iepirkuma procedūras dokumentus, ja vien tas nepanāk spriedumu, ar kuru konstatēts tā izslēgšanas prettiesiskums.

22. *Randstad* iesniedza kasācijas sūdzību par *Consiglio di Stato* (Valsts padome) spriedumu iesniedzējtiesā. Atbildētājas kasācijas tiesvedībā ir *Synergie*, *Umana* un līgumslēdzēja iestāde.

23. *Randstad* apgalvo, ka ar *Consiglio di Stato* (Valsts padome) spriedumu tika pārkāpti Itālijas Civilprocesa kodeksa 362. panta pirmās daļas un Itālijas Administratīvā procesa kodeksa 110. panta noteikumi, jo no iepirkuma procedūras izslēgtam – ar lēmumu, kura leģitimitāte vēl nebija apstiprināta, jo tas bija apstrīdēts tiesvedībā, – tiesību subjektam nav tiesību un intereses iesniegt sūdzību par iepirkuma procedūru. Tā apgalvoja, ka tas izraisot Direktīvā 89/665 noteiktā efektīvas tiesību aizsardzības tiesā principa pārkāpumu un piekļuves šādai aizsardzībai liegumu, ko var apstrīdēt, iesniedzot kasācijas sūdzību jurisdikcijas apsvērumu dēļ Itālijas Konstitūcijas 111. panta astotās daļas izpratnē.

24. *Randstad* atsaucas uz Tiesas judikatūru, saskaņā ar kuru pat tikai iespēja, ceļot prasību, iegūt priekšrocību ar jebkādu iznākumu, piemēram, iepirkuma procedūras atkārtošanu, varētu pamatot interesi celt prasību un tiesības uz tiesību aizsardzību tiesā. Kasācijas sūdzības iesniedzēja atsaucas uz 2013. gada 4. jūlija spriedumu lietā *Fastweb* (C-100/12, EU:C:2013:448), 2016. gada 5. aprīļa spriedumu lietā *PFE* (C-689/13, EU:C:2016:199) un 2019. gada 5. septembra spriedumu lietā *Lombardi* (C-333/18, EU:C:2019:675).

25. Atbildētājas apgalvo, ka kasācijas sūdzība ir nepieņemama. Tās apgalvo, ka minētās kasācijas sūdzības pamats esot saistīts ar hipotētisku tiesību aktu pārkāpumu. Tas neesot "jurisdikcijas apsvērums", un tāpēc to nevarot izvirzīt *Corte suprema di cassazione* (Augstākā kasācijas tiesa), lai pārsūdzētu *Consiglio di Stato* (Valsts padome) spriedumu.

26. Iesniedzējtiesa uzskata, ka šādā gadījumā būtu jāpieļauj Itālijas Konstitūcijas 111. panta astotajā daļā minētā iespēja iesniegt kasācijas sūdzību. LESD 267. panta efektivitāte tiktu apdraudēta, ja valsts tiesai tiktu liegta iespēja nekavējoties piemērot ES tiesību aktus saskaņā ar Tiesas judikatūru. Izskatāmajā lietā kasācijas sūdzība būtu pēdējais līdzeklis, lai nepieļautu, ka *Consiglio di Stato* (Valsts padome) spriedums, kas (kā tiek apgalvots) ir pretrunā ES tiesību aktiem, iegūst *res judicata* spēku.

27. Tomēr no *Corte costituzionale* (Konstitucionālā tiesa) 2018. gada 18. janvāra sprieduma Nr. 6 [4] par Itālijas Konstitūcijas 111. panta astoto daļu (turpmāk tekstā – "Spriedums Nr. 6/2018") izriet, ka saskaņā ar pašreizējām Itālijas konstitucionālajām tiesībām, kā interpretēts minētajā spriedumā, ES tiesību pārkāpumu nav pieļaujams pielīdzināt ar jurisdikciju saistītam pamatam. Saskaņā ar šo spriedumu "tiesu pilnvaru pārsniegšana", par ko var iesniegt kasācijas sūdzību Augstākajā kasācijas tiesā ar jurisdikciju saistītu apsvērumu dēļ [Itālijas Konstitūcijas 111. panta astotās daļas nozīmē], kā tas vienmēr ir ticis saprasts, attiecas tikai uz divu veidu gadījumiem: tādiem, kuriem raksturīgs pilnīgs jurisdikcijas trūkums, proti, kad Valsts padome vai Revīzijas palāta atzīst savu jurisdikciju jomā, kas attiecināma uz likumdevēju vai administrāciju (tā sauktā iespiešanās vai iejaukšanās), vai arī, gluži pretēji, noliedz jurisdikciju, kļūdaini pieņemot, ka strīda priekšmets, runājot absolūti, nevar būt priekšmets izskatīšanas tiesā (tā sauktā atturēšanās), kā arī uz tādiem gadījumiem, kurus raksturo jurisdikcijas [relatīva neesamība], kad administratīvās tiesas vai Revīzijas palātas tiesnesis atzīst, ka tā jurisdikcijā ir citai jurisdikcijai piekritīgs strīda priekšmets vai, gluži pretēji, to noliedz, pamatojoties uz kļūdainu pieņēmumu, ka tā ir citu tiesu jurisdikcija" [5].

[4] Spriedums, 2018. gada 18. janvāris, Nr. 6/2018 (ECLI:IT:COST:2018:6).

[5] Sprieduma Nr. 6/2018 15. punkts (angļu valodas tulkojumā, kas pieejams *Corte costituzionale* (Konstitucionālā tiesa) tīmekļvietnē) (https://www.cortecostituzionale.it/documenti/download/doc/recent_judgments/Sentenza%20n.%206 %20del%202018 %20red.%20Coraggio%20EN.pdf).

28. Iesniedzējtiesa secina, ka tai būtu jāatzīst *Randstad* kasācijas sūdzība par nepieņemamu, ja tā izpildītu šo *Corte costituzionale* (Konstitucionālā tiesa) spriedumu. Šādā gadījumā tā apšauba, vai spriedums Nr. 6/2018, ar ko administratīvās lietās Itālijas Konstitūcijas 111. panta astotajā daļā minēto *Corte suprema di cassazione* (Augstākā kasācijas tiesa) jurisdikciju attiecina uz gadījumiem, kad tiek apgalvots, ka *Consiglio di Stato* (Valsts padome) ir pārkāpusi savas jurisdikcijas "ārējās robežas", būtu ES tiesību pārkāpums.

29. Šajā sakarā iesniedzējtiesa uzskata, ka gadījumos, kad *Consiglio di Stato* (Valsts padome) nepareizi piemēro vai interpretē valsts tiesību aktus tādā veidā, kas nav saderīgs ar ES tiesību aktu noteikumiem, kā tos interpretējusi Tiesa, tā īsteno jurisdikcijas pilnvaras, kas tai nav piešķirtas. Patiesībā tā īsteno pilnvaras izstrādāt tiesību aktus, kas nav pat piešķirtas valsts likumdevējam. Tas ir uzskatāms par jurisdikcijas neesamību, kas būtu pārsūdzams *Corte suprema di cassazione* (Augstākā kasācijas tiesa). Šajā ziņā nav būtiski, vai Tiesas spriedums, no kura izriet nesaderība starp piemērošanu vai interpretāciju, ko veikusi valsts tiesa, un ES tiesību aktiem, tiek pasludināts pirms vai pēc attiecīgās piemērošanas vai interpretācijas.

30. Iesniedzējtiesa norāda, ka pirms sprieduma Nr. 6/2018, atbilstoši tās apvienoto palātu pastāvīgajai judikatūrai gadījumā, ja tiek pārsūdzēts *Consiglio di Stato* (Valsts padome) spriedums, "jurisdikcijas" ārējo robežu pārskatīšana Itālijas Konstitūcijas 111. panta astotās daļas nozīmē neaprobežojas ar administratīvās tiesas interpretācijas metožu izvēles pārskatīšanu, kas varētu ietvert vienkāršas kļūdas *in iudicando* ("pēc būtības") vai *in procedendo* ("procedūrā"), ja vien nepastāvēja būtisks piemērojamo noteikumu izkropļojums, kurš varētu radīt atteikumu spriest tiesu, piemēram, kļūda *in procedendo*, kas ietver valsts procesuālo noteikumu piemērošanu, kuras rezultātā attiecīgajai pusei tiek liegta piekļuve tiesību aizsardzībai tiesā, ko paredz tieši piemērojami ES tiesību aktu noteikumi.

31. Šāda pieeja būtu saderīga ar līdzvērtības un efektivitātes principiem, kas saskaņā ar Tiesas judikatūru paredz dalībvalstu procesuālās autonomijas īstenošanu. Spriedums Nr. 6/2018 un judikatūra, kas izstrādāta saistībā ar to, gluži pretēji, nav saderīga ar šiem principiem.

32. Ir arī svarīgi, lai *Corte suprema di cassazione* (Augstākā kasācijas tiesa), atsaucoties uz prejudiciālu nolēmumu, zinātu, vai *Consiglio di Stato* (Valsts padome) izmantotā pieeja pārsūdzētajā spriedumā ir saderīga ar 2013. gada 4. jūlija spriedumu lietā *Fastweb* (C-100/12, EU:C:2013:448), 2016. gada 5. aprīļa spriedumu lietā *PFE* (C-689/13, EU:C:2016:199) un 2019. gada 5. septembra spriedumu lietā *Lombardi* (C-333/18, EU:C:2019:675). Šis strīda aspekts rada divus atsevišķus jautājumus.

33. Pirmkārt, iesniedzējtiesai rodas jautājums par to, vai Tiesas jau iedibinātā judikatūra par tiesībām pārskatīt pretendentus, kuri ir izslēgti no publiskā iepirkuma procedūrām, ir attiecināma uz pamatlietā izskatāmo gadījumu. Otrkārt, tā kā *Consiglio di Stato* (Valsts padome), nenorādot iemeslus, nejautāja Tiesai, vai iepriekšējā šo secinājumu punktā minētajos spriedumos ietvertās atziņas ir attiecināmas uz pamatlietā izskatāmo gadījumu, iesniedzējtiesa uzskata, ka ir svarīgi, lai tā tagad pati varētu vērsties Tiesā ar šo jautājumu.

IV. Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu un tiesvedība Tiesā

34. Šādos apstākļos *Corte suprema di cassazione* (Augstākā kasācijas tiesa) ar 2020. gada 7. jūlija lēmumu, kas Tiesā saņemts 2020. gada 30. septembrī, nolēma apturēt tiesvedību un uzdot Tiesai šādus prejudiciālus jautājumus:

"1) Vai LES 4. panta 3. punktam, 19. panta 1. punktam un LESD 2. panta 1. un 2. punktam un 267. pantam, lasot tos arī Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 47. panta gaismā, ir pretrunā tāda interpretācijas prakse, kas attiecas uz Itālijas Konstitūcijas 111. panta astoto daļu, Itālijas Civilprocesa kodeksa 360. panta pirmās daļas 1. punktu un 362. panta pirmo daļu un Itālijas Administratīvā procesa kodeksa 110. pantu – ciktāl minētās tiesību normas pieļauj kasācijas sūdzību par *Consiglio di Stato* (Valsts padome) spriedumiem "jurisdikcijas apsvērumu dēļ" –, kas izriet no *Corte costituzionale* (Konstitucionālā tiesa) Sprieduma Nr. 6/2018 un no turpmākās valsts judikatūras, kura, grozot savu agrāko praksi, uzskatīja, ka tiesību aizsardzība tiesā – kasācijas sūdzības celšana tā sauktās "jurisdikcijas neesamības" aspektā – nav iespējama, lai pārsūdzētu *Consiglio di Stato* (Valsts padome) spriedumus, kuros ir piemērota valsts tiesās izstrādāta Tiesas spriedumiem pretrunā esoša interpretācijas prakse Eiropas Savienības tiesību regulētās nozarēs (konkrēti, publiskā iepirkuma līgumu slēgšanas tiesību piešķiršanas jomā), kurās dalībvalstis ir atteikušās īstenot savu suverēno varu nesaderīgi ar minētajām tiesībām, kā rezultātā nostiprinās Kopienu tiesību pārkāpumi, kurus varētu labot ar iepriekš minēto tiesību aizsardzības līdzekli, un tiek apdraudēta Savienības tiesību vienveidīga piemērošana un Kopienas nozīmes subjektīvu juridisko situāciju tiesību aizsardzības tiesā efektivitāte, pretrunā prasībai, ka šīs tiesības ikvienai tiesai ir jāīsteno pilnīgi un nekavējoties veidā, kas ir saistošs un atbilstošs to pareizai interpretācijai, ko sniegusi Tiesa, ievērojot dalībvalstu "procesuālās autonomijas" robežas procesuālo institūtu konfigurācijā?

2) Vai LES 4. panta 3. punkts, 19. panta 1. punkts un LESD 267. pants, lasot tos arī Hartas 47. panta gaismā, liedz interpretēt un piemērot Itālijas Konstitūcijas 111. panta astoto daļu, Itālijas Civilprocesa kodeksa 360. panta pirmās daļas 1. punktu un 362. panta pirmo daļu, un Itālijas Administratīvā procesa kodeksa 110. pantu tādējādi, kā tas izriet no valsts tiesu prakses, atbilstoši kurai kasācijas sūdzība [Kasācijas tiesas] Apvienotajās palātās "jurisdikcijas apsvērumu dēļ" tā sauktās "jurisdikcijas neesamības" aspektā nav iespējama kā pārsūdzības līdzeklis par spriedumiem, kurus taisījusi *Consiglio di Stato* (Valsts padome), kura, izskatot strīdus par jautājumiem saistībā ar Savienības tiesību piemērošanu, nepamatoti neuzdod Tiesai prejudiciālu jautājumu, ja nav Tiesas imperatīvi norādītu (sākot no 1982. gada 6. oktobra sprieduma lietā *Cilfit* u.c., 283/81 [EU:C:1982:335]) šauras interpretācijas nosacījumu, kas atbrīvo valsts tiesu no minētā pienākuma, pretrunā principam, atbilstoši kuram ar Savienības tiesībām ir nesaderīgas tādas – kaut arī uz likumu vai Konstitūciju balstītas – valsts tiesību normas vai procesuālās prakses, kuras paredz (arī provizoriski) atņemt (gan pēdējās, gan citu instanču) tiesām brīvību uzdot prejudiciālu jautājumu, kā rezultātā tiek uzurpēta Tiesas ekskluzīvā kompetence pareizi un saistoši interpretēt Kopienas tiesības, tiek neatgriezeniski likvidēta iespēja labot iespējamu interpretācijas kolīziju starp valsts tiesu piemērotajām tiesībām un Savienības tiesībām (un tiek veicināta šādu interpretācijas kolīziju nostiprināšana) un tiek apdraudēta tiesību aizsardzības tiesā vienveidīga piemērošana un efektivitāte attiecībā uz subjektīvām juridiskajām situācijām, kas izriet no Savienības tiesībām?

3) Vai principi, ko Tiesa noteikusi 2019. gada 5. septembra spriedumā lietā C 333/18 *Lombardi* [EU:C:2019:675], 2016. gada 5. aprīļa spriedumā lietā C 689/13 *PFE* [EU:C:2016:199] un 2013. gada 4. jūlija spriedumā C 100/12 *Fastweb* [EU:C:2013:448], ciktāl tas attiecas uz [Direktīvas 89/665], kas grozīta ar [Direktīvu 2007/66], 1. panta 1. un 3. punktu un 2. panta 1. punktu, ir piemērojami pamatlietā, kurā pēc tam, kad konkurējošais uzņēmums ir apstrīdējis izslēgšanu no iepirkuma procedūras un līguma slēgšanas tiesību piešķiršanu citam uzņēmumam, *Consiglio di Stato* (Valsts padome) izskata pēc būtības tikai to prasības pamatu, ar kuru izslēgtais uzņēmums apstrīd "slieksni" nesasniegušo mazāku punktu skaitu, kas piešķirts tā tehniskajam piedāvājumam, un, prioritāri izskatot līgumslēdzējas iestādes un konkursā izraudzītā uzņēmuma pretprasības, tās apmierina, atzīstot par nepieņemamiem (un neizskatot pēc būtības) pārējos pamatprasības pamatus, kuros konkursa iznākums tiek apstrīdēts citu iemeslu dēļ (piedāvājumu vērtēšanas kritēriju nenoteiktība tehniskajās specifikācijās, piešķirto atzīmju pamatojuma trūkums, konkursa komisijas prettiesiska iecelšana un sastāvs), piemērojot valsts judikatūras praksi, atbilstoši kurai no iepirkuma procedūras izslēgtam uzņēmumam neesot tiesību iesniegt iebildumus ar nolūku apstrīdēt līguma slēgšanas tiesību piešķiršanu konkurējošajam uzņēmumam, pat atzīstot konkursa procedūru par spēkā neesošu, jo ir jāizvērtē, vai ar Savienības tiesībām ir saderīgas tādas sekas, ka uzņēmumam tiek liegtas tiesības nodot tiesas izskatīšanai ikvienu konkursa iznākuma apstrīdēšanas iemeslu, situācijā, kad viņa izslēgšana vēl nav galīgi konstatēta un kurā ikviens pretendents var izvirzīt analogu leģitīmu interesi pārējo tiesību subjektu piedāvājumu izslēgšanai, kas var izraisīt to, ka jākonstatē līgumslēdzējas iestādes nespēja izvēlēties kādu konkrētu piedāvājumu un jāizsludina jauna iepirkuma procedūra, kurā varētu piedalīties ikviens pretendents?"

35. Lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu *Corte suprema di cassazione* (Augstākā kasācijas tiesa) lūdza šo lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu izskatīt paātrinātā tiesvedībā saskaņā ar Tiesas Reglamenta 105. pantu.

36. Pamatojot savu lūgumu, iesniedzējtiesa būtībā norādīja, ka ir pamatoti iemesli ātrai konstitucionāli svarīgu jautājumu noskaidrošanai. Kasācijas sūdzību pret *Consiglio di Stato* (Valsts padome) spriedumiem skaits ES tiesību lietās, kuras izskata *Corte di cassazione* (Kasācijas tiesa), liecina, ka pastāv nopietna neskaidrība par ES tiesību aktos piešķirto tiesību tiesiskās aizsardzības apjomu. Tā ir jāizkliedē, it īpaši tādās svarīgās nozarēs kā publiskais iepirkums, lai cita starpā izvairītos no tādas pēdējās instances tiesu prakses konsolidācijas, kas varētu būt jāievēro daudzos citos nolēmumos.

37. Tiesas priekšsēdētājs 2020. gada 21. oktobrī pēc tiesneša referenta un ģenerāladvokāta uzklausīšanas nolēma noraidīt iesniedzējtiesas lūgumu par paātrināto procedūru. Tajā pašā dienā Tiesas priekšsēdētājs arī nolēma piemērot šai lietai prioritāru izskatīšanu atbilstoši Reglamenta 53. panta 3. punktam.

38. Rakstveida apsvērumus iesniedza *Randstad*, *Umana*, *USL*, *Synergie*, Itālijas valdība un Komisija. Turklāt *Randstad*, *Umana*, Itālijas valdība un Komisija 2021. gada 6. jūlija tiesas sēdē sniedza mutvārdu apsvērumus.

V. Sākotnējas piezīmes par kontekstu

39. Kā minēts šo secinājumu ievadā, šī lieta vispirms attiecas uz Direktīvas 89/665 1. pantā noteikto dalībvalstu pienākumu apjomu attiecībā uz publiskā iepirkuma līgumu efektīvas pārskatīšanas nodrošināšanu konkrētajā situācijā, kad izraudzītais pretendents ir iesniedzis pretprasību. Minētie jautājumi turklāt ir daļa no plašākas diskusijas starp trim Itālijas augstākajām tiesām. Šajā kontekstā, pirms tiek konkrētāk izskatīti jautājumi, ko uzdevusi *Corte suprema di cassazione* (Augstākā kasācijas tiesa), šķiet lietderīgi sākt analīzi, atgādinot ne tikai Tiesas judikatūru par šo jautājumu, bet arī Itālijas procesuālo kontekstu.

A. Tiesas judikatūras kopsavilkums par Direktīvu 89/665, ja izraudzītais pretendents ir iesniedzis pretprasību

40. Jautājums par to, kā saskaņā ar Direktīvu 89/665 rīkoties situācijā, kad tiek celta prasība par pretendenta izslēgšanu un tiek iesniegta pretprasība, nav jauns. Manuprāt, var godīgi teikt, ka vairāku lēmumu sniegt prejudiciālu nolēmumu ietekme ir bijusi tāda, ka jautājumu par *locus standi* publiskā iepirkuma procedūrās Tiesa ir skaidri atrisinājusi.

41. Pirmkārt, no Direktīvas 89/665 1. panta 1. punkta trešās daļas un 1. panta 3. punkta izriet, ka, lai par līgumslēdzējas iestādes pieņemtajiem lēmumiem celtās prasības varētu uzskatīt par efektīvām, tām ir jābūt pieejamām vismaz ikvienai personai, kura ir vai ir bijusi ieinteresēta iegūt konkrēta [iepirkuma] līguma slēgšanas tiesības un kurai ar varbūtējo pārkāpumu ir vai var tikt nodarīts kaitējums [6].

42. Tādējādi, ja pēc publiska iepirkuma procedūras divi pretendenti ceļ prasību par savstarpēju izslēgšanu, katram no šiem diviem pretendentiem ir interese iegūt konkrēta [iepirkuma] līguma slēgšanas tiesības iepriekšējā punktā minēto noteikumu izpratnē. Pirmkārt, pretendenta izslēgšanas sekas var būt tādas, ka otrs iegūst līgumu tieši tajā pašā procesā. Otrkārt, gadījumā, ja tiek izslēgti visi pretendenti un tiek rīkota jauna publiskā iepirkuma procedūra, tajā var piedalīties katrs no šiem pretendentiem un tādējādi līgumu iegūt netieši [7].

43. No tā izriet, ka izraudzītā pretendenta pretprasība nevar būt pamats izslēgtā pretendenta celtās prasības noraidīšanai gadījumā, ja abu šo subjektu iesniegto piedāvājumu atbilstība ir tikusi apstrīdēta tajā pašā procedūrā, jo šādā situācijā katrs no konkurentiem var atsaukties uz līdzvērtīgu leģitīmu interesi attiecībā uz pārējo pretendentu iesniegtā piedāvājuma izslēgšanu no dalības procedūrā, un tādēļ līgumslēdzējai iestādei var nebūt iespējams izvēlēties atbilstošu piedāvājumu [8].

[6] Šajā nozīmē skat. spriedumus, 2013. gada 4. jūlijs, *Fastweb* (C-100/12, EU:C:2013:448, 25. punkts); 2016. gada 5. aprīlis, *PFE* (C-689/13, EU:C:2016:199, 23. punkts), un 2019. gada 5. septembris, *Lombardi* (C-333/18, EU:C:2019:675, 22. punkts).

[7] Šajā nozīmē skat. spriedumus, 2016. gada 5. aprīlis, *PFE* (C-689/13, EU:C:2016:199, 27. punkts), un 2019. gada 5. septembris, *Lombardi* (C-333/18, EU:C:2019:675, 23. punkts).

[8] Šajā nozīmē skat. spriedumus, 2013. gada 4. jūlijs, *Fastweb* (C-100/12, EU:C:2013:448, 33. punkts); 2016. gada 5. aprīlis, *PFE* (C-689/13, EU:C:2016:199, 24. punkts), un 2019. gada 5. septembris, *Lombardi* (C-333/18, EU:C:2019:675, 24. punkts).

44. Otrkārt, Tiesa ir arī norādījusi, ka attiecīgo publiskā iepirkuma procedūru dalībnieku skaitam, kā arī to dalībnieku skaitam, kuri ir ierosinājuši pārskatīšanas procedūras, un atšķirīgajam juridiskajam pamatam, uz ko atsaucas šie dalībnieki, nav nozīmes jautājumā par tāda principa piemērojamību, saskaņā ar kuru intereses, kas tiek īstenotas pretendentu darbībās, savstarpēji "izslēdzošu" prasību kontekstā ir uzskatāmas par principā līdzvērtīgām [9].

45. Tas nozīmē, ka šis princips ir piemērojams arī tad, ja citi pretendenti ir iesnieguši piedāvājumus līguma slēgšanas tiesību piešķiršanas procedūrā un ja prasības par savstarpēju izslēgšanu neattiecas uz piedāvājumiem, kas ierindoti zemāk par tiem, uz kuriem attiecas "izslēgšanas" prasības [10]. Patiešām, ja noraidītā pretendenta prasība tiek atzīta par pamatotu, līgumslēdzēja iestāde var pieņemt lēmumu atcelt procedūru un sākt jaunu publiskā iepirkuma procedūru, pamatojoties uz to, ka atlikušie atbilstošie piedāvājumi pietiekami neatbilst līgumslēdzējas iestādes vēlmēm [11].

46. Treškārt, šajā saistībā Tiesa norādīja, ka šādos apstākļos pamatprasības pieņemamība, neapdraudot Direktīvas 89/665 lietderīgo iedarbību, nevar būt atkarīga no iepriekšēja secinājuma, ka piedāvājumi, kas ierindoti zemāk par pretendenta, kurš iesniedzis prasību, piedāvājumu, nav atbilstoši [12].

47. Tas ir svarīgi, jo katram lietas dalībniekam ir līdzvērtīga leģitīma interese attiecībā uz pārējo konkurentu piedāvājumu izslēgšanu. Pamatojums ir tāds, ka viena no pārkāpumiem dēļ, kas pamato gan izraudzītā pretendenta piedāvājuma izslēgšanu, gan tā pretendenta piedāvājuma izslēgšanu, kurš ir apstrīdējis līgumslēdzējas iestādes piešķiršanas lēmumu, ir anulējami arī visi pārējie iepirkuma procedūrā iesniegtie piedāvājumi, un tas var likt līgumslēdzējai iestādei rīkot jaunu procedūru [13].

48. No minētās Tiesas judikatūras izriet, ka pamatprasības pieņemamībai nevar noteikt nosacījumu, ka pretendentam ir jāpierāda, ka līgumslēdzējai iestādei būs jārīko jauna publiskā iepirkuma procedūra. Šādas iespējamības pastāvēšana šajā ziņā ir jāuzskata par pietiekamu [14].

49. Citiem vārdiem sakot, pretendentam, kas izslēgts no publiskā iepirkuma procedūras, jābūt tiesībām pieprasīt pārskatīt lēmumu par viņa izslēgšanu no iepirkuma procedūras, kā arī piekļūt citiem līgumslēdzējas iestādes pārskatītajiem lēmumiem ar noteikumu, ka šāda pārskatīšana varētu vismaz *teorētiski* izraisīt vai nu līguma slēgšanas tiesību piešķiršanu prasītājam, vai arī jaunu iepirkuma procedūru [15].

50. Tāpēc, ja es tagad iepriekš ņemu vērā jomas, uz kurām attiecas trešais jautājums, es uzskatu, ka, tā kā *Consiglio di Stato* (Valsts padome) konkrētajā gadījumā lēma citādi, tas, objektīvi runājot [16], bija saistīts ar to, ka nav pienācīgi piemērota esošā Tiesas judikatūra attiecībā uz *locus standi* publisko iepirkumu jomā. Šie noteikumi par *locus standi*, kas nepieciešamības gadījumā ir

[9] Šajā nozīmē skat. spriedumus, 2016. gada 5. aprīlis, *PFE* (C-689/13, EU:C:2016:199, 29. punkts), un 2019. gada 5. septembris, *Lombardi* (C-333/18, EU:C:2019:675, 30. punkts).

[10] Šajā nozīmē skat. spriedumu, 2019. gada 5. septembris, *Lombardi* (C-333/18, EU:C:2019:675, 26. punkts).

[11] Šajā nozīmē skat. spriedumu, 2019. gada 5. septembris, *Lombardi* (C-333/18, EU:C:2019:675, 28. punkts).

[12] Šajā nozīmē skat. spriedumu, 2019. gada 5. septembris, *Lombardi* (C-333/18, EU:C:2019:675, 29. punkts).

[13] Šajā nozīmē skat. spriedumus, 2016. gada 5. aprīlis, *PFE* (C-689/13, EU:C:2016:199, 28. punkts), un 2019. gada 5. septembris, *Lombardi* (C-333/18, EU:C:2019:675, 27. punkts).

[14] Šajā nozīmē skat. spriedumu, 2019. gada 5. septembris, *Lombardi* (C-333/18, EU:C:2019:675, 29. punkts).

[15] Šajā nozīmē skat. Ginter, C., Väljaots, T., "Excluded Tenderer's Access to a Review in a Public Procurement Procedure", *European Procurement & Public Private Partnership Law Review*, 2018/4, 301.–306. lpp., it īpaši 303. lpp.

[16] Šajā nozīmē skat. šo secinājumu 78. punktā izklāstīto brīdinājumu.

plaši un liberāli, kalpo svarīgajam valsts politikas mērķim nodrošināt, ka uzņēmumi, kas uzskata, ka ir nepamatoti vai negodīgi izslēgti no iepirkuma procedūras, var apstrīdēt šo lēmumu. Publiskā iepirkuma noteikumu mērķis ir nodrošināt, ka publiskie līdzekļi tiek izmaksāti godīgi un ka publiskā iepirkuma līgumi tiek piešķirti, pamatojoties uz objektīvi pamatotiem kritērijiem. Tāpēc šo noteikumu par *locus standi* nepareiza piemērošana nav vienkārši tehniska kļūme vai valsts tiesas kļūda, bet tā drīzāk var ietekmēt – dažkārt tālejošā veidā – visas iepirkuma procedūras efektivitāti un pat integritāti.

51. Taisnība, ka spriedums lietā *Lombardi* (kura pamatā bija *Consiglio di Stato* lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu) tika pasludināts 2019. gada septembrī, aptuveni mēnesi pēc *Consiglio di Stato* (Valsts padome) sprieduma izskatāmajā lietā. Tomēr patiesībā pašreizējā Tiesas judikatūra tādās lietās kā *Fastweb* un *PPE* jau bija sniegusi ļoti skaidras norādes attiecībā uz šo vispārējo jautājumu par *locus standi* iepirkuma lietās. Katrā ziņā, pat ja dažādajām *Consiglio di Stato* (Valsts padome) palātām bija īstas šaubas par šīs agrākās judikatūras pareizu piemērošanu – kā pienācīgi norādīts spriedumā lietā *Lombardi*[17] – minētajai tiesai kā pēdējās instances tiesai pašai bija pienākums iesniegt lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu saskaņā ar LESD 267. panta trešo daļu.

B. Publiskā iepirkuma un pārskatīšanas procedūras Itālijā

52. Ļoti shematiski izklāstot, Itālijā pārskatīšanas procedūras publiskā iepirkuma jomā ir administratīvo tiesu jurisdikcijā. Ir divi jurisdikcijas līmeņi: *Tribunali Amministrativi Regionali* (reģionālās administratīvās tiesas) risina strīdus pirmajā instancē, un pēc tam var iesniegt apelācijas sūdzību *Consiglio di Stato* (Valsts padome).

53. Papildus šai "klasiskajai" organizācijai Itālijas Konstitūcijas 111. panta astotā daļa paredz, ka var iesniegt kasācijas sūdzības par *Consiglio di Stato* (Valsts padome) nolēmumiem, taču tikai jurisdikcijas apsvērumu dēļ.

54. *Corte costituzionale* (Konstitucionālā tiesa) nesen spriedumā Nr. 6/2018 ir noteikusi šīs īpašās pārsūdzības apmēru izskatīšanai *Corte suprema di cassazione* (Augstākā kasācijas tiesa). Kā iepriekš paskaidrots, saskaņā ar šo spriedumu "tiesu pilnvaru pārsniegšana" attiecas tikai uz divu veidu gadījumiem: tādiem, kuriem raksturīgs pilnīgs jurisdikcijas trūkums, proti, kad *Consiglio di Stato* (Valsts padome) atzīst savu jurisdikciju jomā, kas attiecināma uz likumdevēju vai administrāciju (tā sauktā iespiešanās vai iejaukšanās), vai arī, gluži pretēji, noliedz jurisdikciju, kļūdaini pieņemot, ka strīda priekšmets nevar būt izskatīšanas tiesā priekšmets (tā sauktā atturēšanās), kā arī uz tādiem gadījumiem, kurus raksturo jurisdikcijas relatīva neesamība, kad administratīvās tiesas tiesnesis atzīst, ka tā jurisdikcijā ir citai jurisdikcijai piekritīgs strīda priekšmets, vai, gluži pretēji, to noliedz, pamatojoties uz kļūdainu pieņēmumu, ka tā ir citu tiesu jurisdikcija[18].

55. Tajā pašā spriedumā *Corte costituzionale* (Konstitucionālā tiesa) sniedza vēl divus precizējumus. No vienas puses, *Corte suprema di cassazione* (Augstākā kasācijas tiesa) iejaukšanās saistībā ar tās jurisdikcijas pārskatīšanu "nevar pamatot pat ar ES [tiesību]

[17] Šajā nozīmē skat. spriedumu, 2019. gada 5. septembris, *Lombardi* (C-333/18, EU:C:2019:675, 13.–19. punkts).

[18] Šajā nozīmē skat. sprieduma Nr. 6/2018 15. punktu (angļu valodas versija). Skat. tīmekļvietnes adresi šo secinājumu 5. zemsvītras piezīmē.

pārkāpumu"[19]. No otras puses, ir arī "nepieļaujami pārsūdzēt spriedumus [šādā procesuālajā kārtībā], ja administratīvā tiesa [..] ir piemērojusi procesuālo vai materiālo tiesību normu interpretāciju, kas liedz lietas pilnīgu izskatīšanu pēc būtības"[20].

VI. Analīze

A. Pirmais jautājums

56. Ar pirmo jautājumu *Corte suprema di cassazione* (Augstākā kasācijas tiesa) pēc būtības jautā, vai LES 4. panta 3. punkts, LES 19. panta 1. punkts, LESD 2. panta 1. un 2. punkts un LESD 267. pants, ja tos lasa, ņemot vērā Hartas 47. pantu, nepieļauj tādu noteikumu kā Itālijas Konstitūcijas 111. panta astotā daļa, kā tas interpretēts spriedumā Nr. 6/2018, saskaņā ar kuru nav pieļaujams iesniegt kasācijas sūdzību, lai pārsūdzētu spriedumus, kuros otrās instances tiesa ir piemērojusi valsts līmenī izstrādātu, bet Tiesas spriedumiem pretrunā esošu interpretācijas praksi nozarēs, kuras reglamentē Eiropas Savienības tiesību akti.

1. Par tiesību normām, kas ir būtiskas, atbildot uz pirmo jautājumu

57. Saskaņā ar Tiesas pastāvīgo judikatūru valstu tiesu un Tiesas sadarbības procedūrā, kas ieviesta ar LESD 267. pantu, Tiesai ir jāsniedz valsts tiesai noderīga atbilde, kas tai ļautu izlemt tajā izskatāmo lietu. Šajā nolūkā Tiesai nepieciešamības gadījumā ir jāpārformulē tai iesniegtie jautājumi. Tiesas uzdevums ir interpretēt visas Savienības tiesību normas, kas vajadzīgas valsts tiesām, lai izlemtu tajās izskatāmās lietas, pat ja šīs tiesību normas nav tieši norādītas jautājumos, kurus tai ir iesniegušas šīs tiesas[21].

58. Līdz ar to, pat ja formāli iesniedzējtiesa ir ierobežojusi savu pirmo jautājumu, to attiecinot tikai uz LES 4. panta 3. punkta, LES 19. panta 1. punkta, LESD 2. panta 1. un 2. punkta un LESD 267. panta, tos lasot kopsakarā ar Hartas 47. pantu, interpretāciju, šāds apstāklis nav šķērslis, lai Tiesa sniegtu iesniedzējtiesai visus norādījumus par Savienības tiesību interpretāciju, kas tai var būt noderīgi, izspriežot tajā izskatāmo lietu, neatkarīgi no tā, vai minētā tiesa savu jautājumu formulējumā ir vai nav uz tām atsaukusies. Šajā ziņā Tiesai no visas valsts tiesas iesniegtās informācijas un tostarp no iesniedzējtiesas nolēmuma pamatojuma ir jāizdala tie Savienības tiesību elementi, kuriem ir nepieciešama interpretācija, ņemot vērā strīda priekšmetu pamatlietā[22].

59. Šajā ziņā šķiet, ka LESD 2. panta 1. un 2. punkta un LESD 267. panta interpretācija, ņemot vērā lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu ietverto informāciju, nav vajadzīga, lai sniegtu lietderīgu atbildi uz pirmo uzdoto jautājumu, ņemot vērā, ka minētie panti attiecīgi ir saistīti ar noteikumiem par Savienības ekskluzīvo un dalīto kompetenci un ar prejudiciālā nolēmuma mehānismu. Gluži pretēji, ir svarīgi atgādināt, ka tās mērķis, kā izriet no

[19] Sprieduma Nr. 6/2018 14.1. punkts (angļu valodas versija). Skat. tīmekļvietnes adresi šo secinājumu 5. zemsvītras piezīmē.

[20] Sprieduma Nr. 6/2018 17. punkts (angļu valodas versija). Skat. tīmekļvietnes adresi šo secinājumu 5. zemsvītras piezīmē.

[21] Šajā nozīmē skat. spriedumu, 2020. gada 2. aprīlis, *Ruska Federacija* (C-897/19 PPU, EU:C:2020:262, 43. punkts).

[22] Šajā nozīmē skat. spriedumus, 2020. gada 19. novembris, *5th AVENUE Products Trading* (C-775/19, EU:C:2020:948, 34. punkts), un 2021. gada 22. aprīlis, *PROFI CREDIT Slovakia* (C-485/19, EU:C:2021:313, 50. punkts).

Direktīvas 2007/66 36. apsvēruma un līdz ar to no Direktīvas 89/665, kas ar to tika grozīta un papildināta, ir nodrošināt tiesību uz efektīvu tiesību aizsardzību un tiesību uz lietas taisnīgu izskatīšanu atbilstoši Hartas 47. panta pirmajai un otrajai daļai [23].

60. Tāpat, ciktāl tas attiecas uz dalībvalstīm, Hartas 47. pants atbilst LES 19. panta 1. punkta otrajai daļai un īpaši atspoguļo LES 4. panta 3. punktā noteikto lojālas sadarbības principu [24]. Tādējādi saskaņā ar iedibināto judikatūru, pirmkārt, ir skaidrs, ka "dalībvalstu tiesām atbilstoši lojālas sadarbības principam, kas paredzēts LES 4. panta 3. punktā, ir jānodrošina to tiesību aizsardzība tiesā, kuras tiesību subjektiem izriet no Savienības tiesībām, [un, otrkārt, ka] ar LES 19. panta 1. punktu dalībvalstīm ir uzlikts pienākums noteikt tiesību aizsardzības līdzekļus, kas nepieciešami, lai nodrošinātu efektīvu tiesību aizsardzību tiesā *it īpaši Hartas 47. panta izpratnē*, jomās, uz kurām attiecas Savienības tiesības" [25]. Turklāt Tiesa jau ir norādījusi, ka LES 19. panta 1. punktā dalībvalstīm noteiktā prasība "*atbilst* tiesībām, kas nostiprinātas Hartas 47. pantā" [26].

61. Šajā saistībā, tā kā nav apstrīdēts, ka Itālijā pastāv pārskatīšanas procedūra neatkarīgās tiesās un ka tiek apspriesta nevis tiesiskās aizsardzības līdzekļa noteikšana, bet gan tas, kā kompetentās tiesas ievieš šo tiesiskās aizsardzības līdzekli, arī LES 4. panta 3. punkts un 19. panta 1. punkts nešķiet lietderīgi.

62. Līdz ar to, kā to ierosinājusi Komisija [27], es uzskatu, ka iesniedzējtiesas pirmais jautājums ir jāsaprot tā, ka tiek jautāts, vai Direktīvas 89/665 1. panta 1. un 3. punkts, to lasot kopsakarā ar Hartas 47. pantu, ir jāinterpretē tādējādi, ka tas nepieļauj tādu noteikumu kā Itālijas Konstitūcijas 111. panta astotā daļa, kā tas interpretēts spriedumā Nr. 6/2018, saskaņā ar kuru kasācijas sūdzības jurisdikcijas apsvērumu dēļ nav pieļaujamas, lai pārsūdzētu spriedumus, kuros otrās instances tiesa ir piemērojusi valsts līmenī izstrādātu, bet Tiesas spriedumiem pretrunā esošu interpretācijas praksi nozarēs, kuras reglamentē Eiropas Savienības tiesību akti.

2. Analīzes struktūra: procesuālā autonomija saskaņā ar Hartas 47. pantu

63. Dalībvalstu pienākums organizēt pārskatīšanas procedūru publiskā iepirkuma jomā ir noteikts Direktīvas 89/665 1. panta 1. punktā. Saskaņā ar minētā noteikuma trešo daļu dalībvalstis veic vajadzīgos pasākumus, lai nodrošinātu, ka attiecībā uz līgumiem, uz ko attiecas Direktīva 2014/24 vai Direktīva 2014/23, līgumslēdzēju iestāžu lēmumus var efektīvi un jo īpaši iespējami ātri pārskatīt, pamatojoties uz to, ka ar šādiem lēmumiem ir pārkāpti Savienības tiesību akti publiskā iepirkuma jomā vai attiecīgās valsts noteikumi, ar kuriem transponē minētos tiesību aktus.

64. Šajā ziņā Direktīvas 89/665 1. panta 3. punktā ir tikai noteikts, ka dalībvalstīm ir jānodrošina, lai saskaņā ar sīki izstrādātiem noteikumiem, ko dalībvalstis var pieņemt, pārskatīšanas procedūras būtu pieejamas vismaz ikvienai personai, kura ir vai ir bijusi ieinteresēta iegūt konkrēta līguma slēgšanas tiesības un kurai ar varbūtējo pārkāpumu ir vai var tikt nodarīts kaitējums.

[23] Šajā nozīmē skat. spriedumu, 2016. gada 15. septembris, *Star Storage* u.c. (C-439/14 un C-488/14, EU:C:2016:688, 45. punkts).

[24] Ģenerāladvokātes E. Šarpstones [*E. Sharpston*] secinājumi apvienotajās lietās *Star Storage* u.c. (C-439/14 un C-488/14, EU:C:2016:307, 32. zemsvītras piezīme).

[25] Spriedums, 2017. gada 14. jūnijs, *Online Games* u.c. (C-685/15, EU:C:2017:452, 54. punkts, mans izcēlums). Skat. arī 2021. gada 2. marta spriedumu lietā A.B. u.c. (Augstākās tiesas tiesnešu iecelšana – Pārsūdzība) (C-824/18, EU:C:2021:153, 143. punkts).

[26] Spriedums, 2017. gada 27. septembris, *Puškár* (C-73/16, EU:C:2017:725, 58. punkts). Mans izcēlums. Šajā nozīmē skat. arī spriedumu, 2017. gada 16. maijs, *Berlioz Investment Fund* (C-682/15, EU:C:2017:373, 44. punkts).

[27] Komisijas rakstveida apsvērumi, 35. un 39. punkts.

65. Citiem vārdiem sakot, Direktīvā 89/665 nav ietvertas tiesību normas, kas īpaši regulētu nosacījumus, saskaņā ar kuriem var izmantot šīs pārskatīšanas procedūras. Direktīvā ir paredzēti tikai minimālie nosacījumi, kas ir jāievēro attiecībā uz pārskatīšanas procedūrām, kuras paredzētas valsts tiesību sistēmā, lai nodrošinātu atbilstību prasībām, kas noteiktas ES tiesību aktos par publiskā iepirkuma līgumiem [28]. Katrā ziņā ir jāatzīst, ka Direktīvā 89/665 nav nekādu īpašu noteikumu attiecībā uz pārsūdzībām, ko var vai vajag organizēt.

66. Tomēr gadījumā, ja attiecīgajā jomā nav Savienības regulējuma, Tiesa ir konsekventi uzskatījusi, ka katrai dalībvalstij ir jānosaka sīki administratīvā procesa un tiesvedības procesuālie noteikumi, kas vērsti uz to, lai aizsargātu tiesības, kuras attiecīgajām personām ir noteiktas Savienības tiesībās [29]. Šī dalībvalstu procesuālās autonomijas ievērošana ir skaidri minēta Direktīvas 2007/66 34. apsvērumā, un tā ir atspoguļota Direktīvas 89/665 1. panta 3. punktā.

67. Līdz ar to, kā iepriekš norādījusi Tiesa, dalībvalstīm, nosakot sīki izstrādātus procesuālos noteikumus tiesiskām darbībām, kuru mērķis ir nodrošināt ar Direktīvu 89/665 piešķirto tiesību aizsardzību kandidātiem un pretendentiem, kuriem kaitē līgumslēdzēju iestāžu lēmumi, dalībvalstīm ir jānodrošina atbilstība ar tiesībām uz efektīvu tiesību aizsardzību un lietas taisnīgu izskatīšanu, kas noteiktas Hartas 47. pantā [30].

68. Citiem vārdiem sakot, īstenojot Direktīvu 89/665, dalībvalstis atbilstoši savai procesuālajai autonomijai saglabā iespēju pieņemt noteikumus, kas dažādās dalībvalstīs var izrādīties atšķirīgi. Tomēr tām ir jānodrošina, ka šie noteikumi netraucē no minētās direktīvas izrietošajām prasībām, it īpaši attiecībā uz tiesisko aizsardzību, ko garantē tās pamatā esošais Hartas 47. pants [31]. Tas nozīmē, ka tāda tiesiskās aizsardzības līdzekļa īpašības, kā noteikts Direktīvas 89/665 1. panta 1. punktā, ir jānosaka saskaņā ar Hartas 47. pantu, nevis atsaucoties uz līdzvērtības un efektivitātes principiem, šīm prasībām tikai ietverot "vispārējo dalībvalstu pienākumu nodrošināt tādu privātpersonu tiesību aizsardzību tiesās, kuras izriet no [ES] tiesībām" [32], kas tagad ir iekļauts LES 19. panta 1. punktā un Hartas 47. pantā [33].

69. Līdz ar to ierobežojums tiesībām uz efektīvu tiesību aizsardzību tiesā Hartas 47. panta izpratnē atbilstoši Hartas 52. panta 1. punktam var tikt attaisnots tikai tad, ja tas ir paredzēts tiesību aktos, ja ar to tiek ievērota minēto tiesību būtība un ja, ievērojot samērīguma principu, tas ir nepieciešams un patiešām atbilst vispārējo interešu mērķiem, ko atzinusi Savienība, vai vajadzībai aizsargāt citu personu tiesības un brīvības [34].

[28] Šajā nozīmē skat. spriedumu, 2019. gada 29. jūlijs, *Hochtief Solutions Magyarországi Fióktelepe* (C-620/17, EU:C:2019:630, 52. punkts).

[29] Saistībā ar Direktīvu 89/665 skat., piemēram, spriedumu, 2015. gada 12. marts, *eVigilo* (C-538/13, EU:C:2015:166, 39. punkts).

[30] Šajā nozīmē skat. spriedumu, 2016. gada 15. septembris, *Star Storage* u.c. (C-439/14 un C-488/14, EU:C:2016:688, 46. punkts).

[31] Šajā nozīmē saistībā ar Padomes 2002. gada 13. jūnija Pamatlēmumu 2002/584/TI par Eiropas apcietināšanas orderi un par nodošanas procedūrām starp dalībvalstīm (OV 2002, L 190, 1. lpp.), kas grozīts ar Padomes 2009. gada 26. februāra Pamatlēmumu 2009/299/TI (OV 2009, L 81, 24. lpp.), skat. spriedumu, 2021. gada 10. marts, PI (C-648/20 PPU, EU:C:2021:187, 58. punkts).

[32] Spriedums, 2008. gada 15. aprīlis, *Impact* (C-268/06, EU:C:2008:223, 47. punkts). Skat. arī spriedumus, 2010. gada 18. marts, *Alassini* u.c. (C-317/08 līdz C-320/08, EU:C:2010:146, 49. punkts), un 2016. gada 14. septembris, *Martínez Andrés* un *Castrejana López* (C-184/15 un C-197/15, EU:C:2016:680, 59. punkts).

[33] Šajā nozīmē skat. ģenerāladvokāta M. Vatelē [*M. Wathelet*] secinājumus lietā *Hochtief* (C-300/17, EU:C:2018:405, 32.–35. punkts).

[34] Šajā nozīmē skat. spriedumu, 2016. gada 15. septembris, *Star Storage* u.c. (C-439/14 un C-488/14, EU:C:2016:688, 49. punkts).

3. Principu piemērošana šajā lietā

70. Šajā lietā aplūkojamais noteikums attiecas uz tiesību ierobežošanu iesniegt kasācijas sūdzību jurisdikcijas apsvērumu dēļ. Tomēr no Tiesas iedibinātās judikatūras izriet, ka Hartas 47. pantā netiek prasīta lietas izskatīšana divās instancēs [35]. Patiesi, saskaņā ar šo noteikumu efektīvas tiesību aizsardzības tiesā princips attiecas nevis uz tiesībām piekļūt otrās instances tiesai, bet gan tikai uz tiesībām piekļūt tiesai [36].

71. Šādos apstākļos to, ka kasācijas sūdzība, ko noraidītais pretendents var iesniegt, trešās instances tiesā attiecas tikai uz jurisdikcijas jautājumiem, pašu par sevi noteikti nevar uzskatīt par esošu pretrunā ES tiesību aktiem, pat ja tas kavē tāda sprieduma pārsūdzību, kurā otrās instances tiesa piemērojusi valsts tiesību aktu interpretāciju, kas, objektīvi vērtējot, ir pretrunā ES tiesību aktiem.

72. Patiesi, ES tiesību akti principā neliedz dalībvalstīm saskaņā ar procesuālās autonomijas principu ierobežot vai noteikt nosacījumus pamatiem, uz kuriem var atsaukties kasācijas tiesvedībā, ievērojot Hartas 47. pantā noteiktās garantijas [37]. Tomēr, ja valsts procesuālie noteikumi nodrošina, ka tiek ievērotas tiesības uz pretendenta prasības izskatīšanu pēc būtības pirmās instances tiesā un vajadzības gadījumā apelācijas kārtībā [38], aplūkojamais procesuālais noteikums, visticamāk, nemazinās Direktīvas 89/665 vai Hartas 47. panta prasību efektivitāti.

73. Pilnības labad vēlos arī piebilst, ka katrā ziņā, ja procesuālu noteikumu, piemēram, tiesību ierobežojumu iesniegt kasācijas sūdzību pamatlietā, uzskata par ierobežojumu tiesībām uz efektīvu tiesību aizsardzību tiesā Hartas 47. panta izpratnē, būtu jāatzīst, ka tas ir pasākums, kas, pirmkārt, ir paredzēts "tiesību aktos", un kas, otrkārt, var mazināt nenozīmīgus izaicinājumus un nodrošināt, lai visu personu prasības tiktu izskatītas pēc iespējas drīzāk pareizas tiesvedības interesēs saskaņā ar Hartas 47. panta pirmo un otro daļu [39]. Visbeidzot, aplūkojamajā noteikumā ir paredzēts vienīgi tas, kas nepieciešams šā mērķa sasniegšanai.

74. Hartas 47. pantā, protams, ir noteikts, ka ir jāievieš tiesiskās aizsardzības līdzekļi, kas ir efektīvi gan tiesību aktos, gan praksē [40]. Tomēr, ja, no vienas puses, šķiet, ka piekļuve "tiesai" Hartas 47. panta izpratnē tiek nodrošināta bez šķēršļiem un, no otras puses, valsts tiesību akti piešķir šai

[35] Šajā nozīmē skat. spriedumus, 2018. gada 19. jūnijs, *Gnandi* (C-181/16, EU:C:2018:465, 57. punkts), un 2018. gada 26. septembris, *Belastingdienst/Toeslagen* (apelācijas sūdzības apturošā iedarbība) (C-175/17, EU:C:2018:776, 34. punkts). Var arī piebilst, ka līdz šim Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija, kas parakstīta Romā 1950. gada 4. novembrī (turpmāk tekstā –"ECTK"), nerada vai neprasa tiesības uz otras instances tiesu, vismaz ne civillietās.

[36] Šajā nozīmē skat. spriedumus, 2014. gada 17. jūlijs, *Sánchez Morcillo* un *Abril García* (C-169/14, EU:C:2014:2099, 36. punkts); 2015. gada 11. marts, *Oberto* un *O'Leary* (C-464/13 un C-465/13, EU:C:2015:163, 73. punkts); 2018. gada 19. jūnijs, *Gnandi* (C-181/16, EU:C:2018:465, 57. punkts); 2018. gada 26. septembris, *Belastingdienst/Toeslagen* (apelācijas sūdzības apturošā iedarbība) (C-175/17, EU:C:2018:776, 34. punkts), un 2019. gada 29. jūlijs, *Bayerische Motoren Werke* un *Freistaat Sachsen/*Komisija (C-654/17 P, EU:C:2019:634, 51. punkts).

[37] Šajā nozīmē skat. (atsaucoties uz efektivitātes un līdzvērtības principiem, nevis Hartas 47. pantu) spriedumu, 2016. gada 17. marts, *Bensada Benallal* (C-161/15, EU:C:2016:175, 27. punkts).

[38] Attiecībā uz šo prasību skat. spriedumu, 2019. gada 5. septembris, *Lombardi* (C-333/18, EU:C:2019:675, 33. punkts).

[39] Šajā nozīmē (saistībā ar labticīgas rīcības drošības naudu) skat. spriedumu, 2016. gada 15. septembris, *Star Storage* u.c. (C-439/14 un C-488/14, EU:C:2016:688, 54. punkts). Šajā ziņā ir jāatgādina, ka Tiesa interpretē Direktīvas 89/665 1. panta 1. un 3. punktu tādējādi, ka dalībvalstīm ir noteikts pienākums veikt vajadzīgos pasākumus, lai nodrošinātu, ka publiskā iepirkuma procedūrās līgumslēdzēju iestāžu pieņemtos lēmumus var efektīvi un, it īpaši, iespējami ātri pārbaudīt, pamatojoties uz to, ka ar šiem lēmumiem ir pārkāpti Savienības tiesību akti publiskā iepirkuma jomā vai attiecīgās valsts noteikumi, ar ko minētie tiesību akti ir transponēti (šajā nozīmē skat. spriedumus, 2015. gada 12. marts, *eVigilo*, C-538/13, EU:C:2015:166, 50. punkts; 2016. gada 15. septembris, *Star Storage* u.c., C-439/14 un C-488/14, EU:C:2016:688, 39. punkts, un 2019. gada 29. jūlijs, *Hochtief Solutions Magyarországi Fióktelep*e, C-620/17, EU:C:2019:630, 50. punkts).

[40] Šajā nozīmē (par ECTK 6. un 13. pantu) skat. Varga, Z., "National Remedies in the Case of Violation of EU Law by Member State Courts", *CML Rev*., 2017, 54. sējums, 52.–80. lpp., it īpaši 75. lpp.

tiesai kompetenci izskatīt lietu pēc būtības, kā to pierāda *Tribunale amministrativo regionale della Valle d'Aosta* (Reģionālā administratīvā tiesa, Aostas ieleja) spriedums šajā gadījumā, ne Direktīvu 89/665, ne Hartas 47. pantu nevar interpretēt tādējādi, ka tajos ir prasīta papildu pārsūdzības instance, lai apelācijas tiesa novērstu šo noteikumu nepareizu piemērošanu.

75. Patiesi, kā dažas puses jau ir norādījušas, ir jājautā, kas notiktu, ja trešās instances tiesa savukārt atbalstītu otrās instances tiesas interpretāciju. Vai Direktīvas 89/665 1. panta 1. un 3. punktā, to lasot kopsakarā ar Hartas 47. pantu, tad būtu paredzēts, ka ir jāizveido ceturtā tiesas instance? Šis jautājums būtībā ir atbilde pati par sevi. Manuprāt, risinājums ES tiesību aktu nepareizai piemērošanai pēdējās instances tiesā ir jāmeklē citās procesuālajās formās, piemēram, prasībā par pienākumu neizpildi saskaņā ar LESD 258. pantu [41] vai, piemēram, ar *Francovich* [42] veida prasību, kas sniedz iespēju saukt valsti pie atbildības, lai tādējādi iegūtu savu ES tiesību aktos atzīto personu tiesību aizsardzību tiesā [43].

4. Papildu piezīmes par judikatūru Francovich lietā un tās attīstības nepieciešamību

76. Šajā sakarā ir jāatzīst, ka tiesas sēdē tika daudz diskutēts par to, kādi tiesību aizsardzības līdzekļi var būt pieejami *Randstad* pašreizējos apstākļos, jo šķiet godīgi teikt, ka pašam *Consiglio di Stato* (Valsts padome) lēmumam, ar kuru pamatoti tika noraidīta apelācijas sūdzība, bija maz aizstāvju.

77. Tiesas sēdē tika pausts ierosinājums, ka *Randstad* varētu atsaukties uz Direktīvas 89/665 2. panta 1. punkta c) apakšpunktu, kas paredz zaudējumu atlīdzināšanu par pārkāpumiem iepirkuma procedūrā. Lai gan patiesībā nav vajadzības izlemt šo jautājumu, man šķiet, ka šis noteikums attiecas tikai uz valstu tiesu jurisdikciju piešķirt atlīdzību par zaudējumiem, pamatojoties uz principu par atbildību neatkarīgi no vainas attiecībā uz iepirkuma noteikumu pārkāpumiem, ko veic *līgumslēdzēja iestāde*, atšķirībā no ES publiskā iepirkuma tiesību aktu nepareizas piemērošanas, ko veic tiesa. Tika arī piebilsts, ka, iespējams, Itālijas valsts varētu būt atbildīga saistībā ar *Francovich* veida prasību atlīdzināt zaudējumus, kas radušies tādēļ, ka šīs valsts tiesu sistēma nav pareizi piemērojusi ES tiesību aktus.

78. Šajā sakarā var piebilst, ka precīzi apstākļi, kāpēc *Consiglio di Stato* (Valsts padome) šajā jautājumā bija pret *Randstad*, nav pilnīgi skaidri. Ja *Randstad* pēc tam veiktu citas darbības, kompetentajai valsts tiesai būtu jānosaka un jānovērtē iemesli, kāpēc *Consiglio di Stato* (Valsts padome), *šķiet*, nav piemērojusi iedibināto Tiesas judikatūru attiecībā uz *locus standi* publiskā iepirkuma jomā vai, ciktāl šai tiesai ir bijušas šaubas, kāpēc tā (kā pēdējās instances tiesa) nav iesniegusi attiecīgu lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu, kas paredzēts LESD 267. pantā. Iespējams, ka pastāv skaidrojums par *Consiglio di Stato* (Valsts padome) lēmumu šajā jautājumā.

79. Tomēr es gribētu izmantot šo iespēju, lai atzīmētu, ka, manuprāt, lietas *Francovich* judikatūra tagad ir jālasa ar jaunu skatījumu, ņemot vērā Hartas 47. panta prasības, un vajadzības gadījumā to ir jāturpina attīstīt šajā kontekstā. No 1996. gada 5. marta sprieduma lietā *Brasserie du pêcheur* un *Factortame* (C-46/93 un C-48/93, EU:C:1996:79) (turpmāk tekstā – "spriedums *Brasserie du*

[41] Šajā nozīmē skat. spriedumu, 2018. gada 4. oktobris, Komisija/Francija (avansā samaksātais nodoklis par ienākumiem no kapitāla un kustamas mantas) (C-416/17, EU:C:2018:811).

[42] Spriedums, 1991. gada 19. novembris, *Francovich* u.c. (C-6/90 un C-9/90, EU:C:1991:428).

[43] Šajā nozīmē skat. spriedumus, 2020. gada 4. marts, *Telecom Italia* (C-34/19, EU:C:2020:148, 67.–69. punkts), un 2019. gada 29. jūlijs, *Hochtief Solutions Magyarországi Fióktelepe* (C-620/17, EU:C:2019:630, 64. punkts).

pêcheur un *Factortame*") ir skaidrs, ka dalībvalstij ir jāmaksā kompensācija par pietiekami nopietnu ES tiesību aktu pārkāpumu, ja tā "acīmredzami un būtiski nav ievērojusi savas rīcības brīvības robežas" [44].

80. Taču grūtības, praktiski piemērojot šo pārbaudi, ir tādas, ka kļūdas, ko dalībvalstis skaidri pieļāvušas (tostarp tiesu iestāžu kļūdas), var tikt pārāk bieži un, iespējams, pārāk viegli attaisnotas, jo šādas kļūdas tika pieļautas labticīgi, vai citādi attaisnojami tādos apstākļos vai katrā ziņā, kad tās nav "acīmredzamas un būtiskas". Tomēr apsvērumi par tiesu iestāžu laipnību vai cieņa pret godājamām valsts tiesu iestādēm nedrīkst izraisīt vilcināšanos aprakstīt šādas kļūdas kā "acīmredzamas un būtiskas" šī termina izpratnē lietā *Brasserie du Pêcheur*, ja tas ir pamatoti. Vēlme vai tieksme attaisnot acīmredzamas un būtiskas kļūdas, ko kāda dalībvalsts pieļāvusi, piemērojot ES tiesību aktus, samazinot šādu kļūdu nopietnību, pati par sevi skaidri nozīmētu, ka tiesvedības dalībniekiem tiktu liegta efektīva tiesību aizsardzība saskaņā ar Hartas 47. pantu, it īpaši, ja, objektīvi raugoties, skaidri noteikto ES tiesību aktu nepiemērošanu nevar reāli pamatot vai citādi attaisnot. Lai gan *Francovich* darbības joma gribot negribot vienmēr ir izskatāmās lietas redzeslokā, šīs problēmas risinājums tomēr būs jāgaida vēlāk, jo tā netiek tieši izskatīta šajā tiesvedībā.

81. Tajā pašā laikā jebkāda vēlme attaisnot dalībvalstu kļūdas ir mazs mierinājums lietas dalībniekam, ja iespēja celt "*Francovich* prasību" pati par sevi būtu pārmērīgi apgrūtināta praksē. To var rezumēt, sakot, ka tas, ka apelācijas instances tiesa, pret kuru vairs nav tiesību iesniegt pienācīgu apelācijas sūdzību, nav piemērojusi iedibināto Tiesas judikatūru, pats par sevi jau nav pamats prasībai par zaudējumu atlīdzināšanu par "acīmredzamiem un būtiskiem" neievērošanas kritērijiem, ir nepieciešams, lai šie kritēriji, kas galu galā pastāvēja pirms Hartas stāšanos spēkā, tiktu vēl vairāk precizēti. Ja Hartas 47. panta solījums nav tukši vārdi, man šķiet, ka tam, ka galīgā apelācijas instances tiesa nav piemērojusi Tiesas pastāvīgo judikatūru, šajā gadījumā vajadzētu izraisīt attiecīgās dalībvalsts *Francovich* veida atbildību. Katrā ziņā Tiesa ir lēmusi, ka gadījumā, ja valsts tiesa ir pārkāpusi ES tiesību aktus, "acīmredzami neievērojot Tiesas judikatūru", tas pats par sevi liek domāt par pietiekami nopietnu pārkāpumu [45].

82. Tas viss liek atcerēties gadījumu Šerloka Holmsa stāstā par suni, kurš nerēja [46]. Šajā ziņā par to liecina vispārējais judikatūras trūkums par šo tematu [47]. To pašu par sevi var uzskatīt par norādi, ka šīs kļūdas un neveiksmes praksē tiek pārāk viegli attaisnotas un ka daudziem, kuru ES tiesības nav nodrošinātas, *Francovich* tiesiskās aizsardzības līdzeklis drīzāk ir ilūzija, nevis realitāte. Tas ir vēl viens iemesls, kāpēc "būtisku un acīmredzamu" kļūdu kritērijus spriedumā *Brasserie du Pêcheur* un *Factortame* var prasīt atkārtoti izvērtēt, lai dalībvalstu tiesu iestādes pienācīgi īstenotu ES tiesību aktus, pat ja būtu jāņem vērā arī konkrēti faktori, ko Tiesa noteikusi 2003. gada 30. septembra spriedumā *Köbler* (C-224/01, EU:C:2003:513) attiecībā uz atbildību par tiesas kļūdām, proti, "tiesas funkciju specifika", kā arī tiesiskās drošības prasības [48]. Tomēr *Francovich*, tā sakot, ir suns, kuram ir jāļauj riet, jo tieši riešanai vajadzētu mūs brīdināt, ka tiesības, ko ES tiesību aktos bija paredzēts garantēt un aizsargāt, tiek apdraudētas – dažkārt klusi – ar valsts tiesu iestāžu kļūdām.

[44] Spriedums *Brasserie du pêcheur* un *Factortame* (55. punkts).

[45] Šajā nozīmē skat. spriedumus, 2003. gada 30. septembris, *Köbler* (C-224/01, EU:C:2003:513, 56. punkts), un 2010. gada 25. novembris, *Fuß* (C-429/09, EU:C:2010:717, 52. punkts).

[46] "The Adventure of the Silver Blaze", Conan Doyle, A., *The Memoirs of Sherlock Holmes* (Londona, 1892).

[47] Vispārīgi skat. Beutler, B., "State Liability for Breaches of Community Law by National Courts: Is the Requirement of a Manifest Infringement of the Applicable Law an Insurmountable Obstacle?", *CML Rev.* 46, 2009, 773.–787. lpp.

[48] Šajā nozīmē skat. spriedumu, 2003. gada 30. septembris, *Köbler* (C-224/01, EU:C:2003:513, 53. punkts).

83. Te varētu piebilst, ka publiskā iepirkuma pārkāpuma īpašajā kontekstā būtu nedaudz pretrunīgi, ka Direktīvā 89/665 būtu jāparedz atbildības neatkarīgi no vainas veids par līgumslēdzējas iestādes kļūdām, kamēr atbildība par valstu tiesu iestāžu kļūdām attiecībā uz iepirkuma procedūras pārskatīšanu saglabātos ārkārtīgi augstā līmenī.

84. Tomēr personīgi es domāju, ka tiesību akti zināmā mērā ir pavirzījušies uz priekšu kopš 2003. gada 30. septembra sprieduma lietā *Köbler* (C-224/01, EU:C:2003:513). Ņemot vērā tam sekojošo Hartas 47. panta stāšanos spēkā, es uzskatu, ka jau minēto iemeslu dēļ ir arī jāpārbauda, vai attiecīgā tiesas kļūda bija *objektīvi* attaisnojama. Ja šādas pārbaudes nav, pastāv reāls risks, ka spriedumā *Brasserie du Pêcheur* un *Factortame* noteikto kritēriju piemērošana praksē *Francovich* veida zaudējumu atgūšanu attiecībā uz tiesas kļūdām mēdz padarīt pārmērīgi sarežģītu, līdz ar to šie atbildības nosacījumi varētu tikt izpildīti tikai ļoti īpašos apstākļos.

5. Secinājums par pirmo jautājumu

85. Tāpēc kopumā es uzskatu, ka Direktīvas 89/665 1. panta 1. un 3. punkts, to lasot kopsakarā ar Hartas 47. pantu, ir jāinterpretē tādējādi, ka tiem nav pretrunā tāds noteikums kā Itālijas Konstitūcijas 111. panta astotā daļa, kā tas interpretēts spriedumā Nr. 6/2018, saskaņā ar kuru nav pieļaujams iesniegt kasācijas sūdzību "jurisdikcijas neesamības dēļ", lai pārsūdzētu spriedumus, kuros otrās instances tiesa ir piemērojusi valsts līmenī izstrādātu, bet Tiesas spriedumiem objektīvi pretrunā esošu interpretācijas praksi nozarēs, kuras reglamentē Eiropas Savienības tiesību akti.

86. Risinājums ES tiesību aktu nepareizai piemērošanai pēdējās instances tiesā ir jāmeklē citās procesuālajās formās, piemēram, prasībā par pienākumu neizpildi saskaņā ar LESD 258. pantu vai ar iespēju saukt valsti pie atbildības, lai tādējādi iegūtu ES tiesību aktos atzīto tiesību aizsardzību tiesā.

B. Otrais jautājums

87. Ar otro jautājumu *Corte suprema di cassazione* (Augstākā kasācijas tiesa) pēc būtības jautā, vai LES 4. panta 3. punkts, LES 19. panta 1. punkts un LESD 267. pants, to lasot kopsakarā ar Hartas 47. pantu, neliedz noteikumus, kas saistīti ar kasācijas sūdzībām "jurisdikcijas apsvērumu dēļ", interpretēt un piemērot tā, lai nepieļautu, ka kasācijas sūdzība tiek iesniegta Augstākās kasācijas tiesas Apvienotajās palātās, lai pārsūdzētu spriedumu, kurā *Consiglio di Stato* (Valsts padome) bez pamata atturas lūgt Tiesai sniegt prejudiciālu nolēmumu, ja nepastāv nosacījumi, kas atbrīvo valsts tiesu no šāda pienākuma, kā to uzskaitījusi Tiesa 1982. gada 6. oktobra spriedumā lietā *Cilfit* u.c. (283/81, EU:C:1982:335).

88. Šā jautājuma pamatā ir doma, ka valsts tiesai pat īslaicīgi nevar liegt lūgt sniegt prejudiciālu nolēmumu, jo tas varētu radīt Tiesas ekskluzīvās jurisdikcijas uzurpēšanu, lai pareizi un saistoši interpretētu ES tiesību aktus, tādējādi graujot personu tiesību vienveidīgu piemērošanu un efektīvu tiesību aizsardzību tiesā saskaņā ar ES tiesību aktiem.

89. Sākumā var atzīmēt, ka *Corte di Cassazione* (Kasācijas tiesa) lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu ievaddaļā izvirza papildu jautājumu par otro jautājumu, kas nav iekļauts uzdotā jautājuma galīgajā redakcijā. Faktiski no lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu 50. punkta izriet,

ka *Corte suprema di cassazione* (Augstākā kasācijas tiesa) papildus oficiāli uzdotajam jautājumam jautā arī par nostāju, saskaņā ar kuru tā nevarētu pati tieši iesniegt lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu.

90. Ņemot vērā, ka šī problēma nav iekļauta uzdotā jautājuma galīgajā redakcijā, es runāšu īsi. Turklāt man nešķiet, ka par atbildi uz šo jautājumu būtu jāšaubās. Patiesi, saskaņā ar pastāvīgo judikatūru LESD 267. pants piešķir valsts tiesām visplašākās iespējas vērsties Tiesā, ja tās uzskata, ka lietā, kuru tās izskata, rodas jautājumi par tādu Savienības tiesību normu interpretāciju vai to spēkā esamības izvērtēšanu, kas nepieciešamas lietas atrisināšanai [49]. Līdz ar to, ja *Corte suprema di cassazione* (Augstākā kasācijas tiesa) tiek likumīgi celta prasība, valsts procesuālo tiesību normas nevar ietekmēt pilnvaras un pienākumus, kas šai tiesai uzticētas saskaņā ar LESD 267. pantu [50].

91. Ņemot to vērā – un tagad es nonāku pie otrā skaidri uzdotā jautājuma – es nedomāju, ka valsts procesuālo tiesību normas, piemēram, attiecīgais noteikums, kas paredz kasācijas sūdzības iesniegšanu tikai par jurisdikcijas jautājumiem, ne vienmēr, lai tās būtu saderīgas ar ES tiesību aktiem, ir jāinterpretē tā, ka tās ļauj iesniegt kasācijas sūdzību, ja pirmās instances tiesa vai tiesa, pret kuras nolēmumiem valsts tiesību aktos nav paredzēts tiesiskās aizsardzības līdzeklis, neuzdod prejudiciālu jautājumu Tiesai.

92. Patiešām, tā kā ES tiesību aktu piemērošana ir dalībvalstu tiesu uzdevums, sākotnējā interpretācija noteikti ir to ziņā. Kā Tiesa norādījusi iepriekš, valstu tiesas sadarbībā ar Tiesu pilda tām kopīgi uzticētu uzdevumu, lai nodrošinātu, ka Līgumu piemērošanā un interpretēšanā tiek ievērots tiesiskums [51]. Tas izriet no Līgumos noteiktās tiesu sistēmas, un it īpaši no LES 4. panta 3. punkta, LES 19. panta 1. punkta un LESD 267. panta, uz kuriem atsaucas iesniedzējtiesa – ka Tiesai nav monopola Savienības tiesību interpretācijā, bet tai drīzāk ir ekskluzīva jurisdikcija sniegt minēto tiesību *galīgo* interpretāciju [52].

93. Valsts tiesu, kuru nolēmumi nav pārsūdzami, pienākums uzdot Tiesai prejudiciālu jautājumu, kas paredzēts LESD 267. panta trešajā daļā, ir daļa no sadarbības pienākuma, lai nodrošinātu pareizu Savienības tiesību piemērošanu un vienveidīgu interpretāciju visās dalībvalstīs, visās valsts tiesās, kas ir par Savienības tiesību piemērošanu atbildīgās iestādes, un Tiesā [53].

94. Tādējādi LESD 267. pants ļauj uzsākt dialogu starp Tiesu un dalībvalstu tiesām [54]. Kā jau norādīts šajos secinājumos, atbilstoši pastāvīgajai judikatūrai ar minēto noteikumu valsts tiesām ir piešķirtas visplašākās iespējas vērsties Tiesā, ja tās uzskata, ka lietā, kuru tās izskata, rodas

[49] Šajā nozīmē un cita starpā skat. spriedumus, 2008. gada 16. decembris, *Cartesio* (C-210/06, EU:C:2008:723, 88. punkts); 2013. gada 15. janvāris, *Križan* u.c. (C-416/10, EU:C:2013:8, 64. punkts), un 2021. gada 2. marts, A.B. u.c. (Augstākās tiesas tiesnešu iecelšana – Pārsūdzība) (C-824/18, EU:C:2021:153, 91. punkts un tajā minētā judikatūra).

[50] Šajā nozīmē skat. spriedumu, 2013. gada 18. jūlijs, *Consiglio Nazionale dei Geologi* (C-136/12, EU:C:2013:489, 32. punkts). Tas, ka varētu uzskatīt, ka gan *Consiglio di Stato* (Valsts padome), gan *Corte di cassazione* (Kasācijas tiesa) ir pienākums vienā un tajā pašā tiesvedībā vērsties Tiesā saskaņā ar LESD 267. panta trešo daļu, nerada problēmas. Gluži pretēji, tādā gadījumā, ja tiesa, piemēram, *Consiglio di Stato* (Valsts padome), nav vērsusies Tiesā, tad tiesai, piemēram, *Corte di cassazione* (Kasācijas tiesa) Apvienotajām palātām, pašai ir jāiesniedz jautājums Tiesā (šajā nozīmē kontekstā, kurā divām tiesām, visticamāk, būtu pienākums vērsties Tiesā, skat. 1997. gada 4. novembra spriedumu lietā *Parfums Christian Dior*, C-337/95, EU:C:1997:517, 30. punkts).

[51] Šajā nozīmē skat. 2011. gada 8. marta Atzinumu 1/09 (Nolīgums, ar kuru tiek izveidota vienota sistēma strīdu izskatīšanai patentu jomā) (EU:C:2011:123, 69. punkts) un 2018. gada 27. februāra spriedumu lietā *Associação Sindial dos Juízes Portugueses* (C-64/16, EU:C:2018:117, 33. punkts).

[52] Šajā nozīmē skat. 2019. gada 30. aprīļa Atzinumu 1/17 (EU:C:2019:341, 111. punkts).

[53] Šajā nozīmē skat. spriedumus, 1982. gada 6. oktobris, *Cilfit* u.c. (283/81, EU:C:1982:335, 7. punkts), un 2015. gada 9. septembris, *X* un *van Dijk* (C-72/14 un C-197/14, EU:C:2015:564, 54. punkts).

[54] Šajā nozīmē skat. spriedumu, 2021. gada 2. marts, A.B. u.c. (Augstākās tiesas tiesnešu iecelšana – Pārsūdzība) (C-824/18, EU:C:2021:153, 90. punkts).

jautājumi par Savienības tiesību normu, kas nepieciešamas to izskatīšanā esošā strīda atrisināšanai, interpretāciju vai spēkā esamības vērtējumu [55]. Turklāt ir jāatgādina, ka saskaņā ar LESD 267. panta trešo daļu valsts tiesai, attiecībā uz kuras nolēmumu nepastāv nekādas pārsūdzēšanas iespējas, pamatojoties uz iekšējām tiesībām, *principā* ir pienākums vērsties Tiesā, ja tai ir jāizskata jautājums par Savienības tiesību interpretāciju [56].

95. Šajā īpašajā LESD 267. pantā paredzētās sadarbības kontekstā tādējādi ir aizliegts valsts tiesību normai *liegt* valsts tiesai izmantot šo rīcības brīvību vai īstenot šo pienākumu [57]. Citiem vārdiem sakot, *minimālā* prasība ir tāda, ka tiesai, kurai valsts procesuālā sistēma noteikusi lemt par jautājumiem, kas saistīti ar ES tiesībām publiskā iepirkuma jomā, piemēram, šajā gadījumā *Tribunali amministrativi regionali* (reģionālās administratīvās tiesas) un *Consiglio di Stato* (Valsts padome), jābūt iespējai vai pat pienākumam uzdot prejudiciālu jautājumu. Tādā gadījumā tikai valsts tiesa, kurā ierosināta lieta un kura atbild par taisāmo spriedumu, pamatojoties uz lietas apstākļiem, var novērtēt gan vajadzību saņemt prejudiciālu nolēmumu, lai varētu taisīt spriedumu, gan Tiesai uzdoto jautājumu nozīmi [58]. Rezumējot, kā nesen paskaidroja ģenerāladvokāts M. Bobeks [*M. Bobek*], Tiesas pastāvīgās judikatūras loģika šajā jomā ir vērsta tikai uz to, lai nodrošinātu, ka valsts procesuālās tiesību normas neliedz iespēju pārliecināties par ES tiesību aspektiem, iespējams, ļaujot iesniegt lūgumu sniegt prejudiciālo nolēmumu neatkarīgi no tiesvedības posma [59].

96. Tomēr, kā būs redzams manā analīzē par trešo jautājumu, ko uzdeva *Corte suprema di cassazione* (Augstākā kasācijas tiesa), ja ir skaidrs, ka *Consiglio di Stato* (Valsts padome) būtu bijis jāuzdod jautājums Tiesai, ja tai būtu bijušas šaubas par Direktīvas 89/665 1. panta 1. un 3. punkta piemērošanas jomu, kā to iepriekš interpretējusi Tiesa, ir jāatzīmē, ka tomēr neviens valsts procesuālais noteikums neliedza tai uzsākt šādu dialogu ar Tiesu.

97. Manuprāt, lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu neiesniegšana var izraisīt būtisku nelikumību (ES tiesību nepareizas piemērošanas dēļ, ko nepareizi interpretējusi valsts tiesa) un/vai procesuālo nelikumību (sakarā ar to, ka Tiesai nav iesniegts lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu, ja attiecīgajai tiesa bija pienākums to darīt), bet tas nav jāuzskata par jurisdikcijas jautājumu Itālijas Konstitūcijas 111. panta astotā punkta izpratnē. Kā es norādīju analīzes par pirmo uzdoto jautājumu beigās, pat ja šie risinājumi nav optimāli, risinājums ES tiesību nepareizai piemērošanai pēdējās instances tiesā, un es šeit pievienoju arī LESD 267. pantā noteiktos pienākumus, ir meklējams citās procesuālās formās, piemēram, prasībā par pienākumu neizpildi vai ar iespēju saukt valsti pie atbildības par zaudējumiem, lai tādējādi iegūtu ES tiesību aktos atzīto personu tiesību aizsardzību tiesā.

98. Patiesi, ņemot vērā tiesu iestāžu būtisko lomu to tiesību aizsardzībā, kas privātpersonām izriet no Savienības tiesību normām, kā jau esmu norādījis, šo normu pilnīga efektivitāte būtu apdraudēta un tajās atzītā tiesību aizsardzība būtu vājināta, ja būtu liegts, ka privātpersonas

[55] Skat. 49. zemsvītras piezīmē minēto judikatūru.

[56] Šajā nozīmē skat. spriedumu, 2018. gada 24. oktobris, XC u.c. (C-234/17, EU:C:2018:853, 43. punkts). Skat. arī citu formulējumu spriedumos, 2016. gada 5. aprīlis, *PFE* (C-689/13, EU:C:2016:199, 32. punkts), un 2021. gada 2. marts, A.B. u.c. (Augstākās tiesas tiesnešu iecelšana – Pārsūdzība) (C-824/18, EU:C:2021:153, 92. punkts).

[57] Šajā nozīmē skat. spriedumus, 2016. gada 5. aprīlis, *PFE* (C-689/13, EU:C:2016:199, 32. un 33. punkts), un 2021. gada 2. marts, A.B. u.c. (Augstākās tiesas tiesnešu iecelšana – Pārsūdzība) (C-824/18, EU:C:2021:153, 93. punkts).

[58] Šajā nozīmē skat. spriedumu, 2015. gada 9. septembris, *X* un *van Dijk* (C-72/14 un C-197/14, EU:C:2015:564, 57. punkts).

[59] Šajā nozīmē skat. ģenerāladvokāta M. Bobeka [*M. Bobek*] secinājumus lietā *Consorzio Italian Management* un *Catania Multiservizi* (C-561/19, EU:C:2021:291, 27. punkts).

zināmos apstākļos var iegūt kompensāciju par zaudējumiem, ja to tiesības ir tikušas aizskartas Savienības tiesību pārkāpuma dēļ, kas ir izdarīts ar tādas dalībvalsts tiesas nolēmumu, kura lietu izskata pēdējā instancē [60].

99. Līdz ar to, ievērojot iepriekš minētos apsvērumus, es secinu, ka LES 4. panta 3. punkts, LES 19. panta 1. punkts un LESD 267. pants, to lasot kopsakarā ar Hartas 47. pantu, neliedz noteikumus, kas saistīti ar kasācijas sūdzībām jurisdikcijas apsvērumu dēļ, interpretēt un piemērot tā, lai nepieļautu, ka kasācijas sūdzība tiek iesniegta *Corte suprema di cassazione* (Augstākā kasācijas tiesa) Apvienotajās palātās, lai pārsūdzētu spriedumu, kurā *Consiglio di Stato* (Valsts padome) bez pamata atturas lūgt Tiesai sniegt prejudiciālu nolēmumu.

C. Trešais jautājums

100. Ar trešo jautājumu *Corte suprema di cassazione* (Augstākā kasācijas tiesa) būtībā jautā, vai Direktīvas 89/665 1. panta 1. un 3. punkta un 2. panta 1. punkta, kurā grozījumi izdarīti ar Direktīvu 2007/66, interpretācija, kas izriet no Tiesas 2013. gada 4. jūlija sprieduma lietā *Fastweb* (C-100/12, EU:C:2013:448), 2016. gada 5. aprīļa sprieduma lietā *PFE* (C-689/13, EU:C:2016:199) un 2019. gada 5. septembra sprieduma lietā *Lombardi* (C-333/18, EU:C:2019:675), attiecas uz pamatlietu.

101. Šajā ziņā saskaņā ar pastāvīgo judikatūru pamats prejudiciāla jautājuma uzdošanai ir nevis konsultatīva viedokļa izteikšana par vispārīgiem vai hipotētiskiem jautājumiem, bet gan vajadzība faktiski iztiesāt lietu, kas saistīta ar Savienības tiesībām [61].

102. Tomēr, ņemot vērā, ka saistībā ar pirmo uzdoto jautājumu es nonācu pie secinājuma, ka *Corte di cassazione* (Kasācijas tiesa) jurisdikcijas ierobežojums, kā paredzēts Itālijas Konstitūcijas 111. panta astotajā daļā un kā tas interpretēts spriedumā Nr. 6/2018, nav pretrunā ar Direktīvas 89/665 1. panta 1. un 3. punktam un Hartas 47. pantam, iesniedzējtiesai nevajadzētu būt jurisdikcijai izskatīt Direktīvas 89/665 piemērošanas jomu pamatlietā. Taču gadījumā, ja Tiesa lemtu atšķirīgi, ierosinu šo jautājumu apsvērt.

103. Kā atgādinājums jāmin, ka pamatlietā *Randstad* ir apstrīdējusi tās izslēgšanu no iepirkuma procedūras un līguma slēgšanas tiesību piešķiršanu citam uzņēmumam. Tomēr *Consiglio di Stato* (Valsts padome) ir izskatījusi pēc būtības vienīgi to apelācijas sūdzības pamatu, saskaņā ar kuru *Randstad* apstrīdēja tās tehniskajam piedāvājumam piešķirtos punktus, kas bija zemāki par "minimālo slieksni", un prioritāri ir izskatījusi līgumslēdzējas iestādes un izraudzītā pretendenta iesniegtās pretprasības. Tā ir apmierinājusi šīs pretprasības, vienlaikus atturoties no citu pamatapelācijas sūdzības pamatu izskatīšanas pēc būtības, apstrīdot iepirkuma procedūras iznākumu citu iemeslu dēļ, nevis to, kas saistīti ar tehniskajam piedāvājumam piešķirtajiem punktiem.

104. Šo secinājumu sākotnējās piezīmēs jau esmu izklāstījis Tiesas judikatūru attiecībā uz pienākumu nodrošināt pārskatīšanas procedūru, kas noteikta Direktīvas 89/665 1. panta 1. un 3. punktā, konkrētajā kontekstā, ja pretprasību ir iesniedzis izraudzītais pretendents. Tāpēc šajā posmā var apgalvot, ka kritērijs, kas paredz tiesas pienākumu izskatīt prasītāja apelācijas sūdzību, ir tāds, ka katrai procesā iesaistītajai pusei ir likumīgas intereses izslēgt pārējo konkurentu

[60] Šajā nozīmē skat. spriedumus, 2003. gada 30. septembris, *Köbler* (C-224/01, EU:C:2003:513, 33. punkts), un 2015. gada 9. septembris, *Ferreira da Silva e Brito* u.c. (C-160/14, EU:C:2015:565, 47. punkts).

[61] Šajā nozīmē skat. spriedumu, 2019. gada 3. oktobris, A. u.c. (C-70/18, EU:C:2019:823, 73. punkts).

iesniegtos piedāvājumus. Tādējādi nevar izslēgt, ka viena no pārkāpumiem dēļ, kas pamato gan izraudzītā pretendenta piedāvājuma izslēgšanu, gan tā pretendenta piedāvājuma izslēgšanu, kurš ir apstrīdējis līgumslēdzējas iestādes piešķiršanas lēmumu, ir anulējami arī visi pārējie iepirkuma procedūrā iesniegtie piedāvājumi, un tas var likt līgumslēdzējai iestādei rīkot jaunu procedūru [62].

105. Šajā jautājumā Tiesa ir īpaši skaidri norādījusi, ka "pamatprasības pieņemamība, neapdraudot Direktīvas 89/665 lietderīgo iedarbību, nevar būt atkarīga no iepriekšēja secinājuma, ka piedāvājumi, kas ierindoti zemāk par pretendenta, kurš iesniedzis prasību, piedāvājumu, arī nav atbilstoši, [vai] no nosacījuma, ka minētais pretendents sniedz pierādījumus tam, ka līgumslēdzējai iestādei būs jāsāk publiskā iepirkuma procedūra no jauna. *Šādas iespējamības pastāvēšana šajā ziņā ir jāuzskata par pietiekamu*" [63]. Pretendentam, kura piedāvājumu līgumslēdzēja iestāde ir izslēgusi no publiskā iepirkuma procedūras, var liegt piekļuvi publiskā iepirkuma līguma slēgšanas tiesību piešķiršanas lēmuma pārskatīšanai tikai tad, ja lēmums izslēgt minēto pretendentu ir apstiprināts ar lēmumu, kas ir ieguvis *res judicata* spēku, pirms tiesa, kurā izskata līguma slēgšanas tiesību piešķiršanas lēmuma pārskatīšanu, ir pieņēmusi savu nolēmumu, lai pretendentu uzskatītu par galīgi izslēgtu no attiecīgās publiskā iepirkuma procedūras [64].

106. Pirmkārt, pamatlietā nav apstrīdēts, ka *Randstad* vēl nebija pilnībā izslēgta no iepirkuma procedūras, kad tā iesniedza apelācijas sūdzību *Consiglio di Stato* (Valsts padome). Otrkārt, no lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu izriet, ka *Randstad* kā vienu no iebildumiem par tā atgriešanos iepirkuma procedūrā izvirzīja par ekonomiskā novērtējuma veikšanu atbildīgās iepirkuma komisijas iecelšanas un sastāva nelikumību. Tomēr, ja šādi pārkāpumi tiktu atklāti, tie pamatotu gan izraudzītā pretendenta piedāvājuma izslēgšanu, gan tā pretendenta piedāvājuma izslēgšanu, kurš ir apstrīdējis līgumslēdzējas iestādes piešķiršanas lēmumu, kā arī anulētu arī visus pārējos iepirkuma procedūrā iesniegtos piedāvājumus un tas varētu likt līgumslēdzējai iestādei rīkot jaunu procedūru.

107. Šādos apstākļos man šķiet skaidrs, ka pamatlietā bija piemērojams princips, kas noteikts un apstiprināts ar judikatūru, uz kuru atsaucās iesniedzējtiesa. Tādējādi *Consiglio di Stato* (Valsts padome) bija pienākums atzīt *Randstad* interesi gan pirmajā, gan apelācijas instancē apstrīdēt procedūras likumību un tādējādi lēmuma par līguma slēgšanas tiesību piešķiršanu likumību vai, pakārtoti, šaubu gadījumā iesniegt Tiesai lūgumu par šo jautājumu.

VII. Secinājumi

108. Ņemot vērā minētos apsvērumus, ierosinu Tiesai uz *Corte suprema di cassazione* (Augstākā kasācijas tiesa, Itālija) uzdotajiem prejudiciālajiem jautājumiem atbildēt šādi:

1) Padomes 1989. gada 21. decembra Direktīvas 89/665/EEK par to normatīvo un administratīvo aktu koordinēšanu, kuri attiecas uz izskatīšanas procedūru piemērošanu, piešķirot piegādes un uzņēmuma līgumus valsts vajadzībām, kas cita starpā grozīta ar Eiropas Parlamenta un Padomes 2007. gada 11. decembra Direktīvu 2007/66/EK, 1. panta 1. un 3. punkts, to lasot kopsakarā ar Hartas 47. pantu, ir jāinterpretē tādējādi, ka tas nepieļauj tādu noteikumu kā Itālijas Konstitūcijas 111. panta astotā daļa, kā tas interpretēts spriedumā Nr. 6/2018, saskaņā

[62] Šajā nozīmē skat. spriedumus, 2016. gada 5. aprīlis, *PFE* (C-689/13, EU:C:2016:199, 28. punkts), un 2019. gada 5. septembris, *Lombardi* (C-333/18, EU:C:2019:675, 27. punkts).

[63] Spriedums, 2019. gada 5. septembris, *Lombardi* (C-333/18, EU:C:2019:675, 29. punkts). Mans izcēlums.

[64] Šajā nozīmē skat. spriedumu, 2019. gada 5. septembris, *Lombardi* (C-333/18, EU:C:2019:675, 31. punkts un tajā minētā judikatūra).

ar kuru nav pieļaujams iesniegt kasācijas sūdzību jurisdikcijas apsvērumu dēļ, lai pārsūdzētu spriedumus, kuros otrās instances tiesa ir piemērojusi valsts līmenī izstrādātu, bet Tiesas spriedumiem pretrunā esošu interpretācijas praksi nozarēs, kuras reglamentē ES tiesību akti.

Risinājums ES tiesību aktu nepareizai piemērošanai pēdējās instances tiesā ir jāmeklē citās procesuālajās formās, piemēram, prasībā par pienākumu neizpildi saskaņā ar LESD 258. pantu vai ar iespēju saukt valsti pie atbildības, lai tādējādi iegūtu ES tiesību aktos atzīto personu tiesību aizsardzību tiesā.

2) LES 4. panta 3. punkts, LES 19. panta 1. punkts un LESD 267. pants, tos lasot kopsakarā ar Hartas 47. pantu, neliedz noteikumus, kas saistīti ar kasācijas sūdzībām jurisdikcijas apsvērumu dēļ, interpretēt un piemērot tā, lai nepieļautu, ka kasācijas sūdzība tiek iesniegta *Corte di cassazione* (Kasācijas tiesa) Apvienotajās palātās, lai pārsūdzētu spriedumu, kurā *Consiglio di Stato* (Valsts padome) bez pamata atturas lūgt Tiesai sniegt prejudiciālu nolēmumu.

Pakārtoti:

3) Direktīvas 89/665, kurā grozījumi izdarīti ar Direktīvu 2007/66, 1. panta 1. un 3. punkta un 2. panta 1. punkta interpretācija, kas izriet no Tiesas 2013. gada 4. jūlija sprieduma lietā *Fastweb* (C-100/12, EU:C:2013:448), 2016. gada 5. aprīļa sprieduma lietā *PFE* (C-689/13, EU:C:2016:199) un 2019. gada 5. septembra sprieduma lietā *Lombardi* (C-333/18, EU:C:2019:675), attiecas uz pamatlietu, kurā lēmums izslēgt noraidīto pretendentu netika apstiprināts ar nolēmumu, kas bija ieguvis *res judicata* spēku, kad tiesa, kas izskatīja līguma slēgšanas tiesību piešķiršanas pārskatīšanu, pieņēma savu nolēmumu un kurā attiecīgais pretendents bija izvirzījis pamatu, kas varētu likt līgumslēdzējai iestādei sākt jaunu procedūru.